

บทที่ 5

ชีวิตของ “มาย”

“หนูมีหน้าที่หาเงิน สามีนูจัดการการเงิน”

“มาย” เป็นเด็กสาวชาวม้งที่ดั้นรนออกจากชุมชนเข้าไปหางานทำในเมือง เนื่องจากพ่อถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และการทำการเกษตรที่ไม่ได้ผล ในยุคของการพัฒนาเข้าสู่ระบบการเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้น ที่ต้องใช้ต้นทุนสูงในการผลิต และการพึ่งพาระบบการปลูกพืชเศรษฐกิจแบบมีพันธะสัญญา ประกอบกับผลกระทบจากนโยบายของรัฐในการจำกัดพื้นที่ทำกิน ทำให้ไม่สามารถปลูกข้าวได้เพียงพอแก่การบริโภคตลอดปี สถานการณ์ดังกล่าวผลักดันให้เด็กสาวอายุเพียงสิบสองปีต้องดั้นรนช่วยเหลือตัวเองเข้ามาอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ อาศัยเครือข่ายทางสังคมจากการนับถือศาสนาคริสต์คาทอลิก เธอได้มีที่พักพิงและทำงานพร้อมกับเรียนภาคค่ำ และมีโอกาสสั่งสมความรู้และทักษะด้านเย็บผ้า ชีวิตของเธอได้ผกผันไปอีกครั้งหนึ่งเมื่อถูกจุดไปแต่งงานตามประเพณีของม้ง หลังจากแต่งงานเธอต้องปรับตัวกับแรงกดดันจากครอบครัวสามีที่มีฐานะดีกว่าเธอมาก แต่ด้วยความขยันขันแข็ง ความมุมานะและรับผิดชอบในการทำงานและครอบครัวทำให้เธอฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ในชีวิตมาได้

ชีวิตของมายสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของผู้หญิงม้งที่ถูกกำหนดจากโครงสร้างของสังคมชายเป็นใหญ่ นับตั้งแต่ประเพณีการเลือกคู่ การใช้ชีวิตคู่ การเป็นแรงงานในการผลิตของครอบครัว ฯลฯ แต่เธอกลับมิได้ยอมจำนนต่ออุดมการณ์อำนาจดังกล่าว แต่ได้เปิดพื้นที่และการเพิ่มพลังต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศในบริบทข้ามถิ่น ด้วยการก้าวจากแม่ค้างานฝ้ายระดับเมืองเชียงใหม่ กระโดดเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจค้าผ้าพื้นเมืองในระดับประเทศและระดับอินเตอร์ ตลาดจตุจักรในกรุงเทพฯ เป็นพื้นที่ที่เธอก้าวไปพบกับความหลากหลาย และความสัมพันธ์ทางการค้ากับเพื่อนบ้านจากภาคอื่นๆ ของประเทศไทยและในเอเชีย

5.1 บ้านเกิดและครอบครัวของมาย

บ้านม้งแม่โถเป็นบ้านเกิดของมาย ซึ่งเป็นเยาวชนหญิงม้งคนแรกจากหมู่บ้านแม่โถแห่งนี้ที่สมัครเข้าไปอบรมด้านอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าที่บ้านมารีนา ปัจจุบันมายไม่ได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน เพราะย้ายไปอยู่กับครอบครัวสามีตามประเพณีปฏิบัติของชาวม้ง พ่อแม่และน้องบางคนของมายยังคงอาศัยอยู่ในหมู่บ้านม้งแม่โถ หมู่ที่ 1 ต.บ่อสลิ อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นหนึ่งในเก้าหมู่บ้าน

ของตำบลบ่อสถี ประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ม้ง ลีว และกะเหรี่ยง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีครัวเรือนประมาณ 400 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 1,600 คน เฉพาะประชากรชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอฮอดมีประมาณ 234 ครัวเรือนจำนวน 1,540 คน เป็นชาย 814 คน หญิง 726 คน (ข้อมูล พ.ศ. 2550 จาก <http://www.geocities.com>) มีหมู่บ้านเดิมคือหมู่บ้านบ่อเหล็ก อยู่ในหมู่บ้านแม่โถหรือบ้านเลาติ ซึ่งเป็นหมู่บ้านเดิมของประชากรม้งที่ลงหลักปักฐานมาก่อนแล้ว

อาชีพหลักของคนในหมู่บ้านแม่โถ คือ ทำสวน มีพืชเศรษฐกิจหลักๆ คือ กะหล่ำปลี มะเขือเทศ ผักกาดขาว (หรือลู้ย) และมันฝรั่ง (มันอะลู) ซึ่งปลูกตามความลาดชันของดอยระดับสูง พันกว่าเมตรเหนือระดับน้ำทะเล ความลาดชัน 25-45 องศา และปลูกข้าวไร่ปีละครั้ง บางครอบครัวได้ผลผลิตข้าวไร่ปีละประมาณ 30 กระสอบปุย บางครอบครัว 50-60 กระสอบ แต่ไม่พอกินตลอดปี ช่วงเก็บเกี่ยวต้องหาซื้อข้าวกิน แต่ก่อนม้งปลูกกะหล่ำอย่างเดียว แต่ปัจจุบันในบริเวณพื้นที่นี้ลี้วจะปลูกกะหล่ำมากกว่าม้ง การปลูกกะหล่ำปัจจุบันต้องลงทุนมากกว่าเดิมทั้งค่าปุ๋ย ค่ายา ฯลฯ หมู่บ้านม้งจะปลูกมันฝรั่ง(มันอะลู) และมะเขือเทศ โดยมีบริษัทเอมลีดพันธุ์มาลงให้ และมีการประกันราคาพืชไร่โดยเฉพาะมันฝรั่ง แต่ราคาก็จะขึ้นลงตามฤดูกาล แล้วแต่บริษัทจะกำหนด เช่น บริษัทเลย์ซึ่งผลิตมันฝรั่งแปรรูป การปลูกมันฝรั่งต้องลงทุนมาก ต้องดูแลมากกว่ากะหล่ำ ติดโรคง่ายต้องพ่นยาฆ่าแมลงมาก ต้องเสี่ยงมากเพราะหากตายก็ตายติดต่อกัน หากไม่ตายก็จะได้ผลดีและราคาดีเพราะมีการประกันราคา ราคาปุ๋ยสำหรับกะหล่ำกระสอบละ 500 บาท แต่สำหรับมันฝรั่ง ถุงละ 800 บาท

การทำสวนกะหล่ำจะใช้เวลาประมาณ 3 เดือน ต้องลงทุนซื้อเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง แต่ลงทุนน้อยกว่ามันฝรั่ง จะปลูกช่วงปลายสิงหาคมใช้เวลาหนึ่งสัปดาห์ในการปลูก ซึ่งเป็นช่วงฤดูฝนถึงต้นฤดูหนาว หากฝนตกดีภายใน 2 เดือนจะให้ผลผลิต หากแล้งใช้เวลา 3 เดือน ในปี พ.ศ. 2550 ช่วงต้นมิถุนายน ถึงกรกฎาคม กิโลกรัมละ 5-6 บาท ช่วงสิงหาคม กิโลกรัมละ 3-4 บาท ช่วงพฤศจิกายน ลดเหลือแค่กิโลกรัมละ 1.70 - 2.00 บาท มีครอบครัวหนึ่งเก็บกะหล่ำขายไปแล้วเจ็ดคันรถ และช่วงนี้อาจจะได้อีกสักสองคันรถ หัวเล็กหรือไม่ได้ขนาดหรือเสียก็ตัดทิ้งไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ แม้แต่หมูก็ยังไม่กิน

ในหมู่บ้านมีร้านค้าใหญ่อยู่เฉพาะถนนปากทางเข้าหมู่บ้านบริเวณบ้านเลาติเก่า นานๆครั้งก็จะมีตลาดนัดในหมู่บ้าน อย่างเช่น ในช่วงใกล้เทศกาลปีใหม่ม้ง เป็นต้น จะมีพ่อค้าแม่ค้ามาค้าขาย และอุปกรณ์ในการตัดเย็บและตกแต่งชุดม้งเข้ามาขาย มีทั้งแบบสำเร็จรูปและแบบขายแยกชิ้น ผ้าใยถัก ซึ่งม้งนิยมนำมาทำบาติกม้ง ปัจจุบันแทบจะไม่มีการผลิตในประเทศไทย ต้องซื้อจากจีนหรือลาว คนเผ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนจะหว่านเมล็ดถักในในช่วงฤดูฝน ใช้เวลา 3 เดือนถึงจะได้เก็บเกี่ยว ลักษณะเป็นต้นยาวๆแกะเปลือกแล้วเอามาตำ เปลือกต้นถักขึงสีเขียวตัวกับจี๊ดสอง

สามครั้งชักจนขาว ผ้ากัญชงเวลาโดนน้ำจะเปื่อยและหนัก มั่งในเมืองจีนส่วนใหญ่ยังใช้ผ้าใยกัญชง เพราะเหมาะกับอากาศหนาว ผ้าบาติกมั่งในปัจจุบันยังมีแบบเขียนลายเทียนแบบเดิมลงบนผ้าทอใย กัญชง และยังมีแบบผ้าพิมพ์ลายบาติกจากโรงงาน ซึ่งความประณีตและความสวยงามเทียบไม่ได้เลยกับผ้าใยกัญชงบาติกมั่งที่ทำด้วยมือ

ราคาผ้าบาติกมั่งที่พ่อค้าจากเมืองเชียงใหม่ หรือจากบ้านเชียงน้อย (เพชรบูรณ์) นำมาขาย ราคาหลาละประมาณ 100 บาท ถ้าใช้ทำกระโปรงจะใช้ผ้าประมาณ 5 หลา หากซื้อมาปักลายเอง หากซื้อที่ปักลายแล้วประมาณผืนละหนึ่งพันกว่าบาท หากจับกลีบระหว่างลายและเย็บติดกัน ราคาชุดหนึ่งทั้งเสื้อและกระโปรงรวมเครื่องตกแต่งประมาณ 5,000-6,000 บาท ส่วนราคากระโปรงมั่งที่ตลาดนัด ชนิตทำมือตัวละ 1,800 บาท ชนิตพิมพ์ลายทอโรงงานราคาผืนละ 300-500 บาท กางเกงมั่งผู้ชายตัวละ 600 บาท ตกแต่งไม่มากนักและงานไม่ละเอียด ในช่วงปีใหม่มั่งของทุกปี ชาวมั่งไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไรก็ต้องเตรียมชุดใหม่ชุดหนึ่งสำหรับแต่ละคนทุกปี เหยียญที่นำมาประดับเครื่องแต่งกายของชาวมั่ง เป็นเหยียญหลากหลาย เช่น เหยียญ 10 เซ็นต์ ของอิน โดจินฝรั่งเศส (1923/1937) หรือ เหยียญพระเจ้าจอร์จที่ 6 หรือเหยียญรูปของอินเดีย (1945) เป็นต้น

ในหมู่บ้านแม่โถมีตระกูลหลักๆอยู่ 6 ตระกูล ปัจจุบันมีคนทีนับถือประเพณีเดิมหรือการถือผีบรรพบุรุษเดิมอยู่มาก แต่จะไม่มีหัวหน้าทำพิธี คนที่ทำพิธีแต่ละบ้าน แต่ละแซ่ (ตระกูล) จะกำหนดกันเอง เรียกว่าร่างทรงของมั่งมีลักษณะคล้ายๆกัน แต่มีหลายแบบ อย่างเช่น ถ้าเป็นเรื่องการแก้บนแต่ละครอบครัวสามารถทำเอง แต่อีกแบบหนึ่งคือแบบที่ผู้ประกอบพิธีจะนั่งบนเก้าอี้ยาวๆ จะมีการสืบทอด โดยเลือกเอาเองว่าจะเอาคนไหน คนที่ถูกเลือกจะไม่รับก็ไม่ได้ มิฉะนั้นจะไม่สบายเจ็บป่วยตลอดเวลา นอกจากนี้ ก็มีชาวบ้านบางคนทีนับถือศาสนาคริสต์ บางคนสนใจศึกษาเรียนรู้ด้านคำสอนทางคริสตศาสนาช่วงที่เข้าทำงานและเรียนในตัวเมืองเชียงใหม่ ในหมู่บ้านนี้จะไม่มีการมีศาสนสถานเช่นวัด หรือโบสถ์ แต่มีเยาวชนชายบางคนทีไปบวชเรียน เช่น ไปบวชเรียนกับสำนักธรรมกาย และเคยไปอยู่ภาคใต้ เป็นต้น

หมู่บ้านแม่โถปัจจุบันมีโรงเรียนบ้านแม่โถซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาส ที่ทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล เปิดสอนตั้งแต่ระดับ อนุบาล จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนจาก 4 หมู่บ้าน จากเขตบ้านแม่โถ บ้านกองลา บ้านแม่แอบ ต.บ้านทับ อ.แม่แจ่ม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์มั่งและปกากะญอ ในปีการศึกษา 2554 มีนักเรียนถึงระดับชั้นมัธยมปีที่ 6 เป็นรุ่นแรก ผู้อำนวยการคนปัจจุบัน เป็นคนพื้นราบจากอำเภอหางดง จบปริญญาโทด้านบริหารการศึกษา เป็นครูใหญ่ตั้งแต่ปี 2527 และปรับตำแหน่งมาเป็นผู้จัดการตั้งแต่ปี 2540 จนถึงปัจจุบัน และจะเกษียณในปี 2554 ในปีการศึกษา 2549 (ปีที่ผู้เขียนเข้าไปปีแรก) มีนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 718 คน ปัจจุบันมีนักเรียนเพิ่มมากขึ้นเกือบ 800 คน

จากงานวิจัยของผู้อำนวยการโรงเรียนพบว่านักเรียนที่ได้มีโอกาสศึกษาต่อ มีเจตคติที่ดีต่อการศึกษาและการทำงาน เป็นผู้มีทักษะ มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน มีการประกอบอาชีพต่างๆเป็นแรงงานฝีมือ มีรายได้สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ รวมถึงมีการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพดีกว่า ผู้เขียนสังเกตเยาวชนหญิงจากบ้านแม่โถ่ที่ไปสมัครเข้ารับการอบรมวิชาชีพที่บ้านมารินาจำนวน 6 คน คือ รวมทั้งมาย มีพื้นฐานที่ดีด้านการใช้ภาษาไทย และมีพื้นฐานด้านภาษาอังกฤษบ้าง ขณะนั้นทางโรงเรียนยังไม่มีโครงการจัดหาสถานศึกษาต่อสำหรับนักเรียนที่จบชั้นสูงสุดคือมัธยมศึกษาปีที่ 3 เยาวชนในสมัยของมายต้องค้นหานหาทางช่วยเหลือตนเองโดยเข้าไปหางานทำในเมือง และหาโอกาสศึกษาต่อเนื่องในระบบการศึกษานอกโรงเรียน แต่หลังจากนั้นผู้อำนวยการและคณะครูได้พยายามสนับสนุนให้นักเรียนที่จบมัธยมต้น ได้มีโอกาสศึกษาต่อในเครือข่ายของการศึกษาในระบบ คือเรียนต่อชั้นมัธยมปลาย หรือสายอาชีพ ปรากฏว่ามีนักเรียนที่ได้เรียนต่อจนถึงปริญญาตรีที่ได้เรียนต่อที่มหาวิทยาลัยราชภัฏฯในภาคเหนือหลายสิบคน และบางคนได้กลับมาเป็นครูของโรงเรียนแม่โถ่ในปัจจุบันด้วย มีนักเรียนชายมั่งที่ได้ทุนไปเรียนต่อที่ประเทศจีนหนึ่งคน และมีนักเรียนชายคนหนึ่งได้รับทุนจากมหาวิทยาลัยรังสิตเข้าเรียนต่อในคณะวิศวกรรมศาสตร์ และจบการศึกษาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2554

พ่อแม่ของมายมีลูก 7 คน เป็นผู้หญิงสามคนและผู้ชายสี่คน ลูกคนโตเป็นผู้หญิง แต่งงานแล้วและมีลูกชายสองคนและลูกสาวหนึ่งคน สามีทำงานเป็นช่างแกะสลัก-ช่างเครื่องเงิน เป็นผู้ฝึกอบรมในโครงการศิลปาชีพประจำที่สวนจิตรลดา ปัจจุบันพี่เขยและพี่สาวเช่าห้องขายของที่สวนจตุจักร กรุงเทพฯในช่วงสุดสัปดาห์

คนที่สองเป็นผู้ชาย แต่งงานแล้วและอยู่ในหมู่บ้านทำไร่ ทำสวน

คนที่สามเป็นผู้หญิง คือ มาย แต่งงานและมีลูกสองคน ปัจจุบันอยู่กับครอบครัวพ่อแม่ของสามีที่ อำเภอคอดยสะเกิด ทำธุรกิจเรื่องผ้าของครอบครัว สามีสืบต่องานผลิตภัณฑ์ผ้าจากธุรกิจเดิมของแม่สามี โดยเช่าห้องหนึ่งล๊อคติดกับของพี่เขยและพี่สาวคนโต ขายของที่สวนจตุจักร กรุงเทพฯในช่วงสุดสัปดาห์

คนที่สี่เป็นผู้หญิง แต่งงานแล้วและย้ายไปอยู่กับครอบครัวสามีที่ บ้านแม่จิ ต.แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ ปัจจุบันมีลูก 1 คน

คนที่ห้าเป็นผู้ชาย กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาตรีที่ ม.ราชภัฏฯ จ. เชียงราย

คนที่หกเป็นผู้ชายจบ ม. 6 ปัจจุบันมาช่วยงานธุรกิจเรื่องผ้าของครอบครัวมายและสามี

คนที่เจ็ดเป็นผู้ชาย กำลังเรียนชั้น ม. 4 ที่โรงเรียนบ้านแม่โถ่

5.2 เข้าสู่เมือง ทำงาน เรียนต่อการศึกษาในระบบ และฝึกอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า

หลังจากจบชั้นประถมปีที่ 6 (พ.ศ.2538) ซึ่งขณะนั้นเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนบ้านแม่โถ มายก็ช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำสวนผักในหมู่บ้านระยะหนึ่ง หลังจากพี่สาวและพี่ชายแต่งงาน ก็ตัดสินใจขออนุญาตแม่เข้ามาในเมืองเชียงใหม่เพื่อหางานทำตั้งแต่อายุ 13 ปี หลังจากจบชั้นประถมปีที่หกได้หนึ่งปี เนื่องจากพ่อถูกจับเพราะเป็นผู้ต้องสงสัยเกี่ยวกับคดียาเสพติดถูกตัดสินและอยู่ในเรือนจำนานเกือบ 7 ปี กว่าที่พ่อจะพ้นคดีออกมาได้ก็เป็นช่วงหลังจากที่มายแต่งงานมีครอบครัวไปแล้ว ช่วงที่มายอายุได้ 19 ปี กลับมาทำพิธีแต่งงานที่หมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ.2545 พ่อของมายยังไม่ออกจากเรือนจำ ตอนพ่ออยู่ในเรือนจำ ลูกชายคนโตและพี่สาวคนโตก็แต่งงานแล้ว มายเป็นคนที่สามที่ต้องคืนรนออกไปหางานทำในตัวเมืองเชียงใหม่ และเรียน กศน.เพิ่มเติม แม่ของมายอยู่ทางบ้านต้องเลี้ยงน้องที่ยังเล็กอยู่อีก 4 คน ดังนั้นเมื่อมายต้องทำพิธีแต่งงานตามประเพณีม้ง พี่ชายของพ่อ คือ “ลุง” ของมายจึงนั่งเก้าอี้แทนพ่อ

ช่วงที่พ่อไม่อยู่แม่จึงรับผิดชอบดูแลลูกๆ ดังนั้นลูกที่โตแล้วจึงต้องคืนรนหาทางช่วยเหลือตัวเอง ประกอบกับทางครอบครัวก็ทำเกษตรไม่ค่อยได้ผล มายจึงตัดสินใจเข้ามาอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ โดยเริ่มสมัครทำงานและเรียนภาคค่ำไปด้วย โดยอยู่ที่บ้านพักเยาวชนหญิงนาชาเรีร ตั้งอยู่ในบริเวณโบสถ์พระธาตุยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นบ้านพักสำหรับเยาวชนหญิงกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ปกาเกอะญอ ม้ง ลัวะ อาข่า ลาหู่ ที่เข้ามาทำงานภาคกลางวันและเรียนต่อระบบการศึกษานอกโรงเรียนภาคค่ำในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยช่วงกลางวันทำงานในโรงเรียนพระธาตุย เพื่อมีรายได้ส่วนตัวและเรียนช่วงกลางคืน

มายใช้เวลาสองปีเรียนจบระดับมัธยมต้น แล้วจึงกลับไปอยู่บ้านช่วยแม่ทำงานอยู่ทางบ้านประมาณเกือบสองปี เพราะพี่สาวและพี่ชายแต่งงานมีครอบครัวกันแล้ว พี่เลี้ยงที่เป็นปกาเกอะญอ และเคยดูแลสมัยอยู่บ้านเยาวชนหญิงนาชาเรีร เคยแนะนำว่าหากสนใจเรียนและฝึกอบรมด้านอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าที่บ้านมารีนา เพื่อจะได้นำมาประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและช่วยเหลือครอบครัวได้ ตอนนั้นอายุได้สิบหกปีกว่าๆแล้ว มายจึงคุยกับแม่และตัดสินใจสมัครเข้ารับการฝึกอบรมอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งเป็นหลักสูตรสองปี แต่เนื่องจากพอมือพื้นฐานด้านงานฝีมืออยู่บ้าง เลยใช้เวลาในการฝึกอบรมเพียงแค่ปีครึ่งก็จบหลักสูตร มายเป็นสาวม้งที่มีหน้าตาจัดว่าสวยและยังเป็นผู้หญิงที่กิริยาจาจดี ช่างพูดช่างคุย ไม่เป็นคนขี้อาย ถ้าพูดกล้าแสดงออก จึงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนๆ โดยเฉพาะเพื่อนสาวม้งด้วยกัน มายก็จะไปเป็นเพื่อนที่ไปคำปรึกษาและคอยช่วยเหลือเพื่อน

มายเล่าว่า “เมื่อตอนที่หนูมาเรียนที่บ้านมารีนา ซิสเตอร์เซโล (ชาวสเปน)สอนภาษาอังกฤษ หนูฟังไม่รู้เรื่อง เพราะเคยเรียนกับครูคนไทย สำเนียงคนละแบบ ฟังกับครูไทยพอเข้าใจ แต่ของซิสเตอร์เซโลออกไปทางฝรั่งมากๆเลย ไม่เคยเข้าใจ เรียนกับซิสเตอร์กีฟ (เป็นปกาเกอะญอ)

ออกเสียงเหมือนครูทั่วไปก็เลยเข้าใจ” เพราะมายเคยได้เรียนพื้นฐานภาษาอังกฤษมาบ้าง เลยได้นำไปใช้สื่อสารกับพ่อค้าแม่ค้า และลูกค้าเพื่อนบ้านชาวเอเชีย ที่มาทำธุรกิจในพื้นที่ตลาดนัดสวนจตุจักร กรุงเทพฯ ในเวลาต่อมา

5.3 ถูกดูดตามประเพณีมั่ง เริ่มต้นชีวิต “สะใภ้”

ในเช้าของวันอาทิตย์วันหนึ่ง หลังจากจบหลักสูตรอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าได้เพียงหนึ่งวัน ขณะอายุ 18 ปีกว่าๆ และกำลังเตรียมจะออกไปทำงานที่ร้านตัดเย็บเสื้อผ้าที่ไปสมัครไว้แล้วในวันจันทร์ถัดไป มายได้ไปโบสถ์พระหฤทัยฯกับเพื่อนสาวมั่งที่จับพร้อมกันอีกสองคน หลังจากเสร็จพิธีในโบสถ์ช่วงออกมาทักทายกับเพื่อนๆก่อนกลับไปหอพัก ก็เจอหนุ่มมั่งที่ทราบมาว่ามาชอบน้องสาวของมาย เป็นหนุ่มมั่งบ้านคอยปุย อายุ 25 ปี เรียนจบปริญญาตรีมาสองปีแล้ว มากับญาติฝ่ายทางแม่ของมาย โดยให้ญาติทางแม่ของมายเข้ามาทักทายชวนไปทานข้าวและอาสาจะพาไปส่งที่หอพัก มายเห็นว่าญาติทางฝ่ายแม่มาด้วย ก็เลยชวนเพื่อนสองคนไปด้วย แต่หลังจากทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว ปรากฏว่าทั้งคู่ขับรถพาไปบ้านพ่อแม่ของผู้ชาย จึงรู้ทันทีว่าถูกดูด และถูกกักตัวไว้ในบ้านสามวัน วันที่สี่ก็ไปทำพิธีเรียกขวัญทางบ้านของฝ่ายชาย และเตรียมงานเพื่อไปทำพิธีตามประเพณีเดิมของมั่งที่บ้านพ่อแม่ของมายที่แม่โถ ช่วงวัยสาวของมายจึงถูกบั่นทอนลดลงอย่างเข้าปีที่สิบเก้าของชีวิต เพื่อเข้าสู่ชีวิตครอบครัวที่ตัวเองยังไม่คาดคิดและยังไม่ทันตั้งตัว

มายเล่าย้อนให้ฟังถึงสาเหตุที่ถูกดูดตามประเพณีมั่งกลางเมืองเชียงใหม่ว่า “หนูมาแต่งงานกับเขาไม่ใช่เขาตั้งใจจะแต่งงาน แต่พ่อแม่เขาบังคับให้แต่งงาน พ่อแม่เขาหาให้ เคยมีคนที่เขาเคยชอบเป็นผู้หญิงไทย แม่กับพ่อเขาไม่ชอบ และเขาก็เลิกกันแล้ว เขาก็ไม่มีใคร ก็ไปเที่ยวหาสาวไปเรื่อยๆหามาได้เกือบสองปี ก็ได้ข่าวว่าพ่อแม่หาให้ ก็เอารูปถ่ายของน้องสาวมายให้เขาดู เขาก็บอกว่าโอเค พี่เขยหนูกับพ่อแม่ของสามีเป็นญาติกัน พ่อแม่ของเขาไม่ค่อยพอใจ แต่เขาก็ถามลูกชายก่อนว่าโอเคไหม หากไม่โอเคเขาก็ไม่แต่งงานให้ แต่ลูกชายก็บอกว่าโอเค พุดแค่นี้แหละ แม่เขาบอกว่า มันเป็นคนพูดน้อย ถ้าบอกกันแหละ ไซ้ก็คือไซ้ ไม่ใช่ก็คือไซ้แล้ว เขาเคยพาไปดูตัวสาวที่อื่นด้วย แต่หนูโชคดีเองเขาไม่ได้มาดูตัวล่วงหน้าเขาบอกว่าอาจจะเป็นเนื้อคู่หรือเปล่า ขนาดหนูมีรอยแผลเป็นที่หน้าเขายังไม่เห็นเลย ขนาดแต่งงานเป็นเดือนมาแล้ว แม่กับยายและพี่สาวบอกว่า ลูกสะใภ้มีรอยตรงนี้นะ เป็นรอยแผลเป็นมาตั้งแต่เด็ก”

พ่อแม่ของฝ่ายชายบางครั้งก็มีส่วนร่วมเป็นอย่างมากในการช่วยลูกชายพิจารณาเลือกหาลูกสะใภ้ที่เหมาะสม มีคุณสมบัติที่เข้าข่ายผู้หญิงมั่งประเภทแรก คือ “ผู้หญิงดี และขยัน” (กัลยา จุฬารัตน์, 2551) โดยพิจารณาจากหลายๆด้าน กรณีของมายก็ชัดเจนว่าเป็นพ่อแม่ฝ่ายชายเป็นคนช่วยหาลูกสะใภ้ให้ลูกชาย มายให้ข้อสังเกตในการเลือกสะใภ้ของพ่อแม่สามีว่า “ครอบครัวสามีหนู

ตัวเล็ก พ่อสามีก็ตัวเล็ก สามีก็ตัวเล็ก แต่ครอบครัวมาส่วนใหญ่ตัวใหญ่ ตัวสูงทั้งนั้นเลย เขาไม่เลือกผู้หญิงตัวเตี้ย เพื่อลูกหลานจะได้สูง เขาก็ว่าสูงเกินก็ไม่เอา ยังไงก็สูงไว้ก่อน ถ้าเตี้ยกว่า 160 กว่าเขาจะไม่เอา เพราะเขากลัว พวกญาติพี่น้องของสามีตัวเตี้ยๆทั้งนั้น คนขาวเขาก็ไม่เอา เพราะญาติของเขามีคนขาวผิวขาว พี่ชายของพ่อ ได้กับคนขาว พอมีลูกๆก็ขาวเหมือนฝรั่ง เขาก็เลยบอกว่า คนขาวเขาไม่เอา เขาก็ดูเหมือนกัน ตอนแรกสามีของหนูเขาก็ไม่ได้ชอบน้องสาวของหนู แต่ผู้ใหญ่พาไปดูตัว พ่อแม่ของเขาก็ไปเจอน้องสาวก่อน บอกน้องสาวก็สูงคีนะ”

เนื่องจากสามีของมาช่วงที่เจอกันเป็นครั้งแรกฝ่ายชายมีอายุมากกว่ามาหกปี และคงจะแก่กว่าน้องสาวมาสักแปดปี “สามีหนูเคยไปคุยกับน้องสาวของหนู น้องสาวหนูก็บอกว่าแก่ขนาดนี้แล้วยังจะมาอีก น้องยังเด็กอยู่ น้องสาวก็ทำให้ หนูก็ไม่เคยเห็นเขา แฟนหนูมาแล้วให้ฟังทีหลัง พอติญาติหนูคนหนึ่งก็บอกเขาว่า เขายังมีพี่สาวอีกคนนะอยู่ที่เชียงใหม่ พอติแฟนเจ้ใหญ่เป็นลูกพี่ลูกน้องทางหนูอีกทีหนึ่ง เจ้ใหญ่เขาก็เลยพามาไปหาที่พระธาตุฯ แกก็โทรศัพท์ถามพี่สาวของหนูว่า หนูอยู่ตรงไหน พี่สาวก็บอกว่าอยู่ที่บ้านมารีนาตรงข้ามกับวัดพระสิงห์ เขาก็คงสืบหาได้ เขามาถามพี่ศิษย์เก่าบ้านมารีนาที่เป็นม้ง พี่เขาก็บอกไปว่าไปเข้าโบสถ์พระธาตุฯ แล้วเขาก็มาที่โบสถ์พระธาตุฯเลย แต่หนูไม่รู้จักเขาแต่หนูรู้จักแฟนเจ้ ว่าเป็นลูกพี่ลูกน้องกับเรา เวลาที่หนูบ้าน หนูก็จะมาพักที่บ้านพี่ชายแม่หนู ก็เลยคิดว่าเป็นญาติไม่เป็นไร เสียก็บอกว่าอยากเลี้ยงบ้าง ชวนไปกินข้าวข้างนอกด้วยกัน พอติเราอยู่ 3 คน มีแอม และเพ็ญไปด้วย ไม่เป็นไร กินข้าวเสร็จก็จะส่งกลับ เราก็ไม่รู้เรื่องอะไร หมายถึงมาดูตัวแล้วหลุดเลย หนูก็ไม่รู้เรื่องก็เลยไปกับเขา”

เมื่อผู้เขียนไปเยี่ยมไป กรณศึกษาที่อยู่บ้านขุนนาง เขตอำเภอแม่วาง ได้เล่าให้ฟังว่ากรณีมาถูกหลุด ดังไปทั้งคอยเลยว่าคุณศิษย์สาวม้งจากบ้านมารีนาถูกหลุด มาได้ทบทวนเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ผู้เขียนฟังว่า “พวกญาติพี่น้องเพื่อนฝูงเผ่าเดียวกันของหนูเขาก็ว่าหนูว่า ทำไมเธอไปทำอย่างนี้เสียหมดเลย เธอทำแบบนี้ละ ทีหลังซิสเตอร์ เขาจะไม่รับรุ่นน้องอีก แต่มาาก็เรียนจบนะ เขาก็ว่าจริงๆแล้วไม่น่าทำอย่างนี้เลย ก็ถูกตำหนิบ้าง” แต่อย่างน้อยมาก็เรียนจบหลักสูตรพอดี และเตรียมตัวพร้อมที่จะไปทำงานเพื่อฝึกฝนทักษะเพิ่มเติม เป็นโอกาสที่จะหาประสบการณ์ระยะหนึ่งที่ร้านตัดเย็บเสื้อผ้าในเมือง เพื่อมีรายได้ช่วยเหลือตนเองและจุนเจือครอบครัว เหมือนเพื่อนเขาสตรีรุ่นพี่และเพื่อนๆคนอื่นๆก่อนที่จะเริ่มมีชีวิตครอบครัวในวันข้างหน้า มาเองแม่จะเป็นเจ้าสาวที่พ่อแม่เจ้าบ่าวเป็นคนเลือกให้ลูกชาย ก็ไม่ได้คิดน้อยเนื้อต่ำใจและมองในมุมนั้นว่า “แต่ก็โชคดีนะซิสเตอร์ โดนหลุดไปแบบนี้ ถ้าหลุดขึ้นคอยหนูก็ไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไร หนูคิดว่ายังมีบุญ สามีหนูบอกว่า เธอรู้ไหม เธออยู่ที่บ้านมารีนา เธออยู่กับคริสต์ ไปเข้าโบสถ์สวดมนต์ทุกวันๆ เธอถึงมีบุญยังบริสุทธิ์อยู่ ถ้าสมมุติว่าเธออยู่บนคอย เธอไม่มีศีล ไม่รู้จักพระเจ้า เธอคงไม่ได้แต่งงานกับฉันหรอก หนูก็บอกว่า เธอก็มีบุญ เธอถึงได้ฉัน เขาก็บอกว่า ไม่ใช่เพราะหนูมีบุญ หนูถึงได้เขา ถ้าหนูไม่มี

บุญ หนูได้ไปอยู่ดอยแล้ว ป่านี้นี้จะลำบากอย่างไร หนูก็เลยบอกว่า “ไหนๆก็มาพึ่งบารมีเธอแล้ว ก็ไม่เป็นไร” มายบอกว่า “เดี๋ยวนี้แกดีขึ้นกว่าเมื่อก่อน เพราะตอนที่แต่งงานกับหนู พ่อแม่บังคับให้ แต่ง แกก็ไม่อยากจะแต่ง กับน้องสาวของมายเขาก็ไม่ชอบ แยกไปคู่ตัวเฉยๆคิดจะไปจุดเหมือนกัน แต่น้องสาวบอกว่าแก และน้องสาวอยู่ในหมู่บ้าน เขาก็รู้สึกว่ามีแม่ก็ดูแลอยู่ แต่หนูอยู่พระธาตุย เขา ก็คิดว่าไม่เป็นไร ถ้าวันนั้นไม่มีญาติ (สามีเจ้าใหญ่) เราก็คงไม่ไปกับพวกเขา” และมายก็คงจะไม่มีวันนี้ ที่ชีวิตผกผันต้องกลายมาเป็นทั้งแม่ค้า ช่างตัดเย็บ ช่างแพทเทอร์น ที่ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ กับสามีด้านงานผ้า ขยปลึกและส่งระดับประเทศ รวมถึงการติดต่อกับผู้คนที่ดำเนินธุรกิจการค้า แลเบเอเซียที่มาค้าขายที่ตลาดจตุจักร

พ่อแม่สามีก็ดีกับมาย เวลาสามีไปเที่ยวพ่อแม่ก็จะทักว่า “ไปทำไม ลูกก็มีเมียก็มี ไปเที่ยว อีกทำไม เพราะแต่ก่อนเขาชอบเที่ยว พ่อแม่เลยให้แต่งงาน คิดว่ามีเมียแล้วจะไม่เที่ยว มีเมียแล้ว แก้วเหมือนเดิม”

มายเองได้รับรู้ชีวิตของผู้หญิงทั้งหลายคนที่ประสบปัญหาในชีวิตครอบครัว ทั้งของคน ไกลชิดและของบรรดาเพื่อนๆหลายคน ทำให้มายมองด้านดีที่ได้รับ “ไม่เป็นไร เธอไม่ด่าฉัน เธอ ไม่ตีฉัน เธอก็ให้ตั้งฉันให้เขามีหน้าที่ให้มายทำ ถือว่ามายทำงานตรงนี้ มายได้เงินตรงนี้แล้ว มายก็สบาย แกจะทำงานหรือไม่ทำงานมายก็ไม่เคียดร้อน ถ้ามายสานงานต่อชีวิตมายก็จะดีขึ้น ถ้ามายไม่ สานต่อมายก็ต้องล้ม มายก็เลยคิดว่าแกไปเที่ยวอีกสักพักหนึ่งคงจะปรับตัวได้” มายบอกว่า “เราเป็น ลูกสะใภ้เผ่าม้งเราจะไม่มีสิทธิอะไร ถ้าเรายอมได้เราก็ออมๆ ไป บาบจะได้ไม่ต้องมาดทที่เรา พ่อแม่ ของสามีเป็นคนขยัน แต่ปีนี้สุขภาพทรุดลง ถ้าสมมุติว่าไม่ใช่มายนะ ถ้าได้ลูกสะใภ้คนอื่นมาใจไม่ เ็นนี้นะ เขาอาจจะบ่นว่าพ่อแม่สามี แต่มายคิดว่าพ่อแม่สามีก็เหมือนพ่อแม่เฮา เฮาช่วยได้เฮาก็ช่วย น้องสาวสามีก็เหมือนพี่น้องเฮา จะไฉนเฮาทั้งบ่ได้ มายก็ไม่ได้ว่าอะไรสักอย่างแล้วแต่เวรแต่กรรม”

สำหรับผู้เขียนมายเป็นผู้หญิงที่รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา สนใจผู้อื่นและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ด้วยใจจริง มายสังเกตว่าแม่สามีห่วงน้องสาวคนเล็กมากและร้องไห้บ่อยๆ มายบอกว่า “น้ำตาแม่ ถ้า แม่เป็นห่วงลูกคนไหนมากๆ ก็จะร้องไห้ เขาว่ากันนะ ว่าถ้าแม่คนไหนเป็นห่วงลูกคนไหนมาก ลูก คนนั้นจะทำอะไร ไม่ค่อยขึ้น หนูสังเกตนะ ความเป็นห่วงของพ่อแม่บางครั้งมันทำลายลูก มันส่งผล กระแสจิตเดียวกัน” แม่สามีและมายต่างก็เป็นลูกสะใภ้ ดังนั้นเมื่อต้องดกที่หนึ่งเดียวกัน ต่างก็คอย ปลอดภัยและให้กำลังใจกันและกัน เนื่องจากสามีก็เป็นห่วงน้องสาว แต่ก็พูดแรง ซึ่งมายเข้าใจว่าเขา รับผิดชอบหลายด้าน บางทีก็หงุดหงิด บางทีพูดไปโดยไม่ได้คิด พ่อแม่ก็เสียใจ มายก็ต้องช่วยแก้ไข “ทุกวันนี้มายก็ต้องเอาอกเอาใจเขานะ เรารู้ว่าเขากำลังเสียใจ ทางร่างกายเขาก็ทรุดเหมือนกัน หนูก็ ปลอดภัยแล้ว แม่ไม่ต้องร้องไห้หรอก เขาเป็นอย่างนี้แม่ก็รู้อยู่ ถ้ามันไม่ให้แม่กิน แม่ไม่ต้องห่วง หรอก ยังมีหนูอยู่ มีหลานอยู่...แม่ก็บอกว่าถ้าแม่ไม่คิดถึงพวกเธอแม่ก็ไปละ แม่ไม่อยู่กับมันละ

เพราะบางทีเวลามายเสียใจบอกกับแม่ว่า ลูกแม่ด่ามาอย่างนี้ มายไม่ยากอยู่ละ แม่ก็บอกว่ามันไม่ดี ก็ออกไปซิ เธอก็อยู่ เขาโอเคกับเราอยู่นะ เขาทุกข์เราก็ปล่อย เราทุกข์เขาก็ปล่อย ต่างคนต่างมีเรื่อง ไม่เข้าใจกัน มีอะไรก็อย่าให้กัน เรื่องเล็กๆก็มองข้ามไป ถ้ามันไม่ใช่เรื่องใหญ่โตอะไรเราก็มองข้ามไป”

กรณีแม่พัวกับลูกสะใภ้ ไม่ว่าจะเป็นคนเผ่าพันธุ์ใดก็ตาม เปรียบเหมือนขมิ้นกับปูน เข้ากันไม่ค่อยได้ มายเองก็เห็นชีวิตครอบครัวของญาติพี่น้อง ก็มักจะเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจน ครอบครัวของพี่สาวมายซึ่งปัจจุบันได้ลูกสาวอีกหนึ่งคน หลังจากมีลูกชายสองคนแล้ว “แต่พี่สาวหนูคุณะ แกก็เลี้ยงพ่อแม่เหมือนกันนะ ดูเลพ่อแม่สามี แต่ไม่เหมือนพ่อแม่สามีหนู ก็มันแตกต่างกัน เขาก็เลยเข้ากันไม่ค่อยได้ พุดถึงเรื่องพ่อพี่แม่พี่ พี่สาวหนูเล่าได้สุดยอดมาก สำหรับหนูเฉยๆเพราะพ่อแม่เขาก็เหมือนพ่อแม่เรา ถ้าเขาไม่มีลูกชายเนี่ยะ เราก็จะได้ไปอยู่กับเขาไหม เพราะมายก็บอกกับแฟนมายว่า ถ้าไม่มีเรอฉันก็ไม่อยู่ ถ้าไม่มีเรอลูกก็ไม่ออกมา พ่อแม่ก็ไม่อยู่ เราก็ออยู่กันไม่เป็นครอบครัวเดี๋ยวนี้เรอแก่ละนะ เธอต้องคิด ทุกวันที่พวกเราอยู่กันหกคนเนี่ยะ มีแต่เรอคนเดียวที่พวกเราพึ่งพานะ หนูก็พุดอย่างนี้ เดียวนี้แกคงคิดได้แล้วละ”

มายจะมีวิวิพุดจาประเภทเอาน้ำเย็นเข้าลูบ “จริงๆแล้วลูกก็หวังพึ่งแก มายก็หวังพึ่งแก พ่อแม่ก็หวังพึ่งแก จะไปพึ่งพี่ชายเขาก็อ้าง ไม่มีลูกมีเมีย พ่อแม่ก็ยังไม่นั่งใจ แต่ถ้าพ่อแม่อยู่กับแก พ่อแม่ก็รู้แล้วว่าเมียเขาจะพ่อแม่เข้าได้ มายอยู่กับพ่อแม่ได้ ส่วนน้องสาวก็แต่งงานแล้ว (แต่ไม่มีลูก) หากพ่อแม่ตาย ความจริงแล้วลูกผู้หญิงมันจะไม่มีสิทธิทำพิธีอะไรให้พ่อแม่เลย แต่ถ้าเป็นลูกชายเนี่ยะทำได้ แต่ครอบครัวไหนที่มีลูกสาวไปได้ดีนะ ถึงจะไม่มีสิทธิตรงนี้ แต่เขาก็เลี้ยงพ่อแม่เขาได้ เหมือนกับทุกวันนี้ที่มายก็ต้องส่งไปให้พ่อแม่ พี่สาวก็ส่งก็ช่วยอีกแรงหนึ่ง พี่สาวก็ช่วยบ้าง แต่น้องสาวมายไปได้คนที่ทำสวนไม่มีพอใช้อีก มายก็ต้องส่งไปช่วยบ้าง ความจริงก็มีผู้ชายมาชอบน้องสาวหลายคนบางคนก็ฐานะดี แต่น้องสาวบอกว่าไม่อยากเป็นเหมือนพี่ ถ้าจะแต่งงานก็จะแต่งงานกับคนที่น้องสาวรัก แต่ครอบครัวของสามี พ่อแม่เขาไม่ค่อยชอบน้องสาว ชอบทำประชดประชันด่าแกว่าแก แต่เดี๋ยวนี้ก็ดีขึ้น เพราะพ่อแม่สามีชอบด่าว่า”

ในกรณีนี้ผู้เขียนคิดถึงคำพุดของกรณีศึกษาอีก 3 คน ที่เคยเกี่ยวข้องกับเรื่องการพุดจาในสังคมม้งต้องระมัดระวัง อย่าให้คนที่พุดคุยด้วยกล่าวคำแข่งคำด่า เพราะม้งกลัวคำแข่งคำด่า มายก็ให้คำชี้แจงจากประสบการณ์ของมายว่า “เขาบอกกันว่าผีบรรพบุรุษมันแรง มายเองมาแต่งงานมาอยู่กับเขา จะพุดอะไรมาต้องคิดก่อน ถ้าไม่คิดก่อน เราก็ออยู่กับคนที่เขาเป็นผู้ใหญ่ ถ้าพุดไม่เพราะพุดอะไรไม่ดีนะ เราต้องรีบขอโทษทันที ถ้าเราไม่ขอโทษดูเหมือนว่าเขามองเราอย่างไรไม่รู้ แล้วเขาก็จะพุดคำลับหลังเรา และคนอื่นก็จะว่ามา เขาก็จะว่าคนนี้แข่งด่าเธอว่าอย่างนี้นะ เราก็ก้าวเหมือนกับที่เพิ่งบอกกับซิสเตอร์ เราปฏิเสธไม่ได้ บางสิ่งบางอย่างปฏิเสธไม่ได้ เป็นม้งนี่ปฏิเสธกัน

ยาก อย่างหนูมาแต่งงานกับสามี ญาติพี่น้องแม่หนูคิดว่าหนูถ้าจะรวยขนาด มีแต่คนจะมาขอกู้ยืมเงิน คนนี้ก็จะมากู้ห้าพัน คนนั้นก็มาขอยืมห้าพัน ตอนแรกหนูปวดหัวมากเลย เราก็ไม่ใช่เป็นคนรวย เรายากจนและเรามาอยู่ตรงนี้ แค่ญาติพี่น้องพ่อแม่ของเรายังพึ่งไม่ได้เลย แล้วคนนู้นก็จะมาขอยืมคนนี้ก็ขอยืม เราก็เริ่มปวดหัว เงินเจ้าบ่าวก็ไม่ใช่ของเรา เราเพิ่งมาแต่งงานใหม่ๆ ลูกก็ยังไม่มีเลย เขาก็มาขอ หนูก็อายซิ ตอนแรกๆเราเพิ่งมาถึง ก็มีคนมาขอพึ่งพาเราเยอะเลย เราก็ไม่รู้จะปฏิเสธเขาอย่างไร หนูก็เลยบอกว่า เราไม่รู้แน่ ที่เรามาอยู่เนี่ยะเราก็ไม่เห็นเขาจะมีอะไรเลย เขาก็ไม่มี มายก็ไม่มี ถ้าเขาอยากขอยืมเขาก็คุยกับพ่อแม่(สามี)ก็แล้วกัน เขาก็กลัว เขาก็เกรงใจ” ที่สุดมายก็ใช้ความคิด ก่อนที่จะพูด เลยหายปวดหัวไปได้ และไม่ถูกค่าเช่า

ในการพูดคุยกับมายครั้งล่าสุดเมื่อเดือนเมษายน 2554 ที่ผ่านมา มายพอใจกับชีวิตที่ผ่านมา ในฐานะสะใภ้เกือบ 9 ปี แม้ต้องผ่านปัญหาต่างๆที่ผ่านเข้ามาในชีวิต “ชีวิตของมายอยู่มาถึงตรงนี้ก็ นับว่าอดทนมาได้ครั้งหนึ่งละ จากนั้นไปก็คงจะสบายบ้าง เคี้ยวนี้ถือว่าผ่านชีวิตที่วุ่นวายที่สุดมาแล้ว มายคิดว่ามายแต่งงาน สามีเขาก็ไม่ได้ดูแลอะไรกับเรา เพียงแต่เขามีข้าวสามมื้อให้เรากิน มีหน้าที่ให้เราทำ เรารู้ว่าเราไปหา (ทำงาน)วันนี้เราได้เงินนะ เราไม่ค่อยอยาก เราอยากกินอะไรก็ได้กิน มันดีตอนที่เราสบายซิสเตอร์ เราทำงานก็ได้ทำเต็มที่ เราก็ได้ช่วยพ่อแม่เราบ้าง ถ้าเป็นแต่ก่อนผู้หญิงแต่งออกแล้วก็ไปเลย”

5.4 มายกับชีวิตครอบครัวมั่งในบริบทเมือง

หลังจากทำพิธีแต่งงานตามประเพณีแล้ว มายก็เริ่มชีวิตครอบครัวตามประเพณีมั่งก็ต้องย้ายเข้าไปอยู่กับครอบครัวสามี พ่อของสามีมีอาชีพครูและได้ศึกษาต่อในช่วงรับราชการจนจบปริญญาโท ในช่วงเวลานั้นใกล้จะเกษียณแล้ว ส่วนแม่ของสามีทำสวนทำนาบ้าง และเป็นแม่ค้าทำธุรกิจกระเป๋าคาดข้อมือรวมทั้งเครื่องประดับงานฝีมือมั่งอยู่บนดอยปุยมากกว่าสามสิบปีแล้ว มีลูกสามคนเป็นผู้ชายสองคนและผู้หญิงหนึ่งคน สามีเป็นลูกคนกลาง มีพี่ชายคนโตและน้องสาวคนเล็ก ซึ่งเป็นลูกสาวคนเดียวอายุเกือบ 25 ปี พี่ชายสามีเป็นอาจารย์สอนที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ ส่วนสามีจบปริญญาตรีจาก มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งใน จ.ลำปาง สาขาเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ สามีไม่ชอบทำงานช่าง แต่ชอบเขียนโปรแกรม แต่ในชีวิตจริงไม่ค่อยได้ใช้ เมื่อก่อนเคยสร้างโปรแกรมในช่วงเวลาเรียน แต่เวลานี้ไม่ได้ทำ สามีก็เรียนดีแต่จบออกมาแล้วค้าขายอย่างเดียว กินเหล้าบ้างเที่ยวบ้าง ก็เลยลืมที่เรียนมา เคี้ยวนี้จะทำอะไรก็โทรปรึกษาเพื่อนให้เพื่อนแนะนำ บางเรื่องก็ทำได้ บางเรื่องก็ไม่สำเร็จ สามีของมายจบปริญญาตรีมา 2-3 ปีแล้ว ก่อนจะมาแต่งงานกับมาย สามีเริ่มทำธุรกิจขายของที่ไนท์บาซาร์ตั้งแต่ยังเรียนไม่จบ สืบต่อธุรกิจของแม่ที่ทำมาหลายสิบปีแล้ว

ครอบครัวของสามีย้ายจากในเมืองเชียงใหม่มาปลูกบ้านอยู่เขตอำเภอคอสระเก็ด ซึ่งอยู่ไม่ห่างมากนักจากหมู่บ้านบ่อสร้าง เริ่มหาทุนมาดำเนินกิจการเย็บกระเป๋าผ้าเพื่อขายส่งและปลีก เนื่องจากแม่ของสามีได้ทำงานด้านเย็บผ้าโดยเฉพาะเรื่องกระเป๋าสามสิบกว่าปีแล้ว ตั้งแต่สมัยที่แต่งงานและขายของที่บ้านคอสระเก็ด เนื่องจากสามีเป็นลูกชายคนเล็ก จึงรับช่วงดูแลงานต่อจากพ่อแม่ ประกอบกับมีลูกสะใภ้ที่มีพื้นฐานงานตัดเย็บมาบ้าง สามีและมายจึงสืบสานต่องานของครอบครัวต่อจากพ่อแม่ของสามี

ปัจจุบันที่บ้านของครอบครัวสามีเป็นทั้งที่พักอาศัยและโรงงานผลิตขนาดเล็ก ผู้เขียนเคยไปเยี่ยมและถามว่าคนงานกลุ่มนี้เป็นญาติกับทางครอบครัวสามีหรือมายหรือไม่ มายชี้แจงว่าช่วงแรกเคยมีแต่ปัจจุบันหลังจากมีประสบการณ์ระยะหนึ่ง ก็รับสมัครคนงานข้างนอกมาจากหมู่บ้านอื่น “เขามาหางานทำ..เป็นญาตินี่เรื่องมากซิสเตอร์ วันนี้ไม่ได้กับัน ให้ทำอะไรกับัน เราทำแบบนี้สบายใจกว่า เราสั่งงานให้เขาทำก็ไม่ต้องเรื่องมาก ส่วนมากเป็นคนทางสะเมิง บ้านป่าเกี๊ยะใน และบ้านแม่ตะหละ” โดยมีครอบครัวชาวมังที่สนใจงานด้านนี้เข้ามารับจ้างทำงานทั้งภรรยาและสามีรวมห้าครอบครัว มีสมาชิกประมาณสิบกว่าคน และเป็นช่างเย็บทั้งชายและหญิงช่วยกันทำ โดยปกติแล้วผู้หญิงมังทุกคนจะมีพื้นฐานการตัดเย็บอยู่แล้ว ฝ่ายสามีก็ใช้เวลาฝึกบ้างเล็กน้อยก็สามารถเย็บผ้าได้ ที่บ้านครอบครัวสามีที่เชียงใหม่ ส่วนมากรับมาทำงานเป็นครอบครัวเนื่องจากว่าหากรับสาวโสดมาทำงานด้วยกัน อาจจะมีการอิจฉากันเกิดขึ้นเพราะเคยรับช่างสาวมังมาช่วยเย็บ ภรรยาก็กลัวและระแวงว่าจะไปรู้จักกับสามีแล้วจะมีปัญหาเรื่องชู้สาวเกิดขึ้น

ช่วงแต่งงานใหม่ๆช่วงปีแรกที่ไปอยู่บ้านพ่อแม่สามีที่อำเภอเมืองเชียงใหม่ มายก็ไปช่วยสามีขายของพื้นเมืองจำพวกเสื้อผ้าและกระเป๋าผ้าที่ตลาดขายของพื้นเมืองไนท์บาซาร์ด้านฝั่งตะวันออก ซึ่งสามีได้เช่าแผงขายของช่วงกลางคืนมาก่อนที่จะแต่งงานกับมาย “สามีจะส่งมายไปขายของ แล้วแกก็ไปเที่ยวจนเที่ยงคืนก็กลับมารับมายแล้วส่งกลับบ้านแล้วออกไปต่ออีก ช่วงแรกๆมายก็ไม่ได้เสียอกเสียใจ เพราะมายเองก็ไม่ได้รักแก จนตั้งท้องใหญ่ขึ้นมามายก็เริ่มคิด เราก็ท้องใหญ่แล้วทำไมเขาไม่อยู่กับเรา มายก็คิดแบบนี้แล้วก็เริ่มเสียใจละ พอฝึกขับรถเป็นแล้วมายก็ขับไปขายของคนเดียวเลย”

ความจริงมายเคยขับรถเป็นตั้งแต่สมัยเรียนอยู่บ้านมารีนาแล้ว เพราะที่บ้านมีรถเก่าๆคันหนึ่งของพ่อใช้จนพัง พอดีพ่อก็ถูกจับต้องไปอยู่ในเรือนจำ พี่ๆสองคนก็ยังเรียนอยู่ไม่มีใครช่วยแม่ทำงาน เวลามายกลับบ้านช่วงปิดเทอมของบ้านมารีนา ก็ลองฝึกขับเล็กๆน้อยๆพอมีประสบการณ์ไม่เก่งแต่พอรู้ว่าเวลาขับใช้เกียร์ ถอยหลัง เดินหน้าได้ พอมาแต่งงานอยู่ที่นี่ พ่อของสามีก็ช่วยฝึกให้ เพราะสามีไม่ยอมฝึกให้ “ซื่อป้อ แบบนี้จะให้ฝึกได้อย่างไร” เขาถูกถามยหาว่าหน้าตาซื่อป้อ “ขับรถเป็นที่ไหนละพ่อ ไม่ต้องฝึกให้ละ” พอสามีไปเริ่มขายของที่กรุงเทพฯ พ่อของสามีก็บอกมายว่า

“ขับเลยลูก ขับเลย” พ่อก็ช่วยสอนให้มายขับไปในที่บาร์ชาร์และกลับไปบ้าน ฝึกไปกลับหลายครั้ง พอติมายก็พอรู้ที่อยู่บ้าง มายรู้ว่าตัวเองเติบโตมาจากหมู่บ้านจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวของสามีซึ่งเติบโตมาในสังคมเมือง ผู้เขียนเองได้เคยพบกับพ่อและแม่ของสามีมาย เมื่อครั้งไปเยี่ยมมายที่บ้านใกล้ๆกับบ่อสร้าง ท่านทั้งสองเป็นคนมีธรรมาศยดี ทำทางเป็นผู้ใหญ่ใจดี สมกับที่เป็นพ่อครู ถือว่าเป็นโชคดีของมายด้วยที่พ่อแม่สามีก็ให้ความเมตตาต่อลูกสะใภ้มาตั้งแต่แรก

ขายของที่ไนท์บาร์ชาร์เกือบ 4 ปี ปรากฏว่ามีคนขายมากกว่าคนซื้อ จึงเลิกขายของที่นั่น แล้วไปเริ่มทดลองขายของไกลไปถึงกรุงเทพฯที่ “ตลาดนัดจตุจักร”¹ เพราะมีญาติพี่น้องทางสามีแนะนำและชวนไปขายของที่นั่น เพราะเป็นแหล่งขายทั้งปลีกและส่งที่ใหญ่มาก มีลูกค้าหลากหลายทั้งไทยและต่างประเทศ สามีจึงเริ่มไปเช่าห้องขายของก่อนประมาณครึ่งปี ขายเฉพาะช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ คือ เสาร์ และอาทิตย์ หลังจากมายคลอดลูกสาวคนที่สองถัดจากลูกคนโตซึ่งเป็นผู้ชาย ก็เริ่มไปช่วยสามีขายของที่ตลาดจตุจักร เนื่องจากมายมีความถนัดในการเป็นแม่ค้ามากกว่าสามี ดังเช่นกรณีศึกษาผู้หญิงม้งอื่นๆที่เป็นแม่ค้าผ้าใยกล้วยและแม่ค้ามังขายดอกไม้ มายเลยปรับเปลี่ยนบทบาทกับสามีดูแลจัดการด้านการเงินการบัญชี และการผลิต อยู่ทางโรงงานผลิตที่บ้าน ส่วนมายก็รับหน้าที่ในการติดต่อลูกค้า การขายทั้งส่งและปลีกและการจัดหาอุปกรณ์ในการผลิต กระเป๋าผ้าหลากหลายแบบ ซึ่งต้องเปลี่ยนแบบไปเรื่อยๆ เพราะช่วงหลังมีคนขายกระเป๋าทั้งที่เป็นพ่อค้าแม่ค้าชาวม้ง และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆมากขึ้น ทำให้เกิดการตัดราคากันบ้าง ประกอบกับสถานการณ์เศรษฐกิจที่ยังไม่ฟื้น ทำให้รายได้ในช่วงปีแรกที่ได้เดือนละถึงหกหลักก็ลดลงมาเรื่อยๆ

¹ ตลาดนัดจตุจักร (Jatujak Market) หรือที่เรียกกันว่า JJ Market แหล่งช้อปปิ้งยอดนิยมสุดฮิตสำหรับชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่นี้เป็นตลาดนัดที่ใหญ่ที่สุดในโลก ที่รวบรวมสินค้ามากมายจากทุกภูมิภาคทั่วประเทศ มีสินค้าหลากหลายชนิดให้เลือกสรร มีจำนวนแผงค้าทั้งหมดมากกว่า 8,000 แผงค้า แบ่งเป็น 27 โครงการ มีสินค้า 8 ประเภท ได้แก่ ผักและผลไม้ เสื้อผ้า สัตว์เลี้ยง ต้นไม้ อาหารปรุง อาหารสำเร็จรูป อาหารสด และเบ็ดเตล็ด ตลาดแห่งนี้มีความเป็นมายาวนานกว่า 60 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีรัฐบาลมีนโยบายให้จัดตั้งตลาดนัดขึ้นในทุกจังหวัด สำหรับกรุงเทพฯนั้นได้เลือกสนามหลวงเป็นสถานที่จัดตลาดนัด แต่เพียงไม่ถึงปีทางราชการก็ย้ายตลาดนัด ไปอยู่ในพระราชอุทยานสราญรมย์แล้วจึงย้ายออกไปตั้งอยู่บริเวณสนามชัย และย้ายตลาดนัดกลับไปอยู่ที่สนามหลวงในปี พ.ศ. 2501 ต่อมาในปี พ.ศ. 2521 ได้มีนโยบายใช้สนามหลวงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และจัดงานกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี การรถไฟแห่งประเทศไทยจึงได้มอบที่ดินย่านพลโยธินตอนต่อจากสวนจตุจักรด้านทิศใต้ให้แก่กรุงเทพมหานครเพื่อใช้ในการสาธารณะประโยชน์ และกรุงเทพมหานครได้ปรับพื้นที่เพื่อให้ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยและขณะเดียวกันก็พยายามย้ายผู้ค้าจากสนามหลวงมาด้วย จนกระทั่งดำเนินการสำเร็จ เมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยใช้ชื่อว่าตลาดนัดย่านพลโยธิน ต่อมาเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “ตลาดนัดจตุจักร” ให้สอดคล้องกับสวนสาธารณะจตุจักรในบริเวณใกล้เคียง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จนถึงปัจจุบัน

5.5 มายกับบทบาทของแม่ลูกสอง

ครั้งหนึ่งทีนัดไปเยี่ยมมายที่บ้านครอบครัวของพ่อแม่สามี ผู้เขียนไปเจอมายกำลังกลับจาก พาเด็กๆ ไปโรงเรียนเพราะมีงานวันแม่ เป็นปกติของครอบครัวที่พ่อแม่ค้าขายก็จะไม่ค่อยมีเวลาอยู่ที่บ้าน ยิ่งมายต้องเดินทางลงกรุงเทพฯ ทุกเย็นวันพฤหัสบดี และเดินทางกลับเชียงใหม่ในคืนวันอาทิตย์ “หนูจะไม่มีเวลาอยู่กับลูก สามีก็รับผิดชอบบริหารจัดการงานอยู่ทางบ้าน ส่วนมากจะเป็นปู่กับย่าไปดูแล ไปงานรับผู้บิตรี หรือมีงานไหว้ครู คุณปู่จะจัดหาให้ลูกๆ ทุกอย่าง มีงานอะไรนิดๆ หน่อยๆ พ่อปู่จะเป็นคนไปหามาให้หมด พ่อปู่จะรบกวนก็เป็นเรื่องเสียดายสำหรับลูก ให้เอาเงินไปซื้อเสื้อผ้า จ่ายค่าเทอม แต่ถ้าเป็นกิจกรรมของโรงเรียน พ่อปู่จะเป็นคนไปร่วมหมด แต่ช่วงนี้พ่อปู่กับแม่จะไปทำสวน สามีก็จะอยู่กับลูก ดูแลลูก ลูกก็รักแก แต่ลูกสาวไม่ค่อยเท่าไรกับพ่อ แต่ลูกชายก็ไม่ค่อยเท่าไรกับหนู ลูกชายจะรักพ่อมาก ลูกสาวก็จะรักหนูนาน เวลาเมื่อไรก็จะบอกไม่รัก พ่อมารักแม่อย่างเดียว แต่ลูกชายจะบอกรักหมดทุกคนเลย มีสี่คนในบ้านจะรักหมดทุกคนเลย ลูกๆ จะรักคุณย่า เวลากลับบ้านไม่เห็นคุณย่าจะถามถึง ถ้าอยู่บ้านจะถามหา วังไปกอดย่าก่อนเลย ย่าก็รักหลาน ไปไหนนานไม่ได้ รีบกลับมาหาหลาน เพราะมีหลานแค่สองคนคือลูกของสามีกับมาย” เพราะพี่ชายและน้องสาวของสามียังไม่มีลูก

มายได้สังเกตเห็นความแตกต่างของลูกชายและลูกสาวที่กำลังเติบโตในสังคมเมือง ลูกชายจะขึ้นชั้น ป.3 และลูกสาวจะขึ้นชั้น ป.1 “ลูกสาวจะช่วยตัวเองมากกว่าตั้งแต่เตรียมอนุบาลเวลาใส่เสื้อ จะติดกระดุมเอง จะไม่ให้เราทำให้ แต่โตมาก็เกียจ ให้เราทำให้ ลูกสาวจะรู้จักเอาตัวรอด แต่ลูกชายก็ยังน่าเป็นห่วงอยู่ ตอนนี้อัดตารางสอนเอง จัดเตียงเองได้ ลูกชายเป็นคนขี้อาย ไม่กล้าสู้คน หนูเป็นห่วงตรงนี้ ลูกชายใช้ให้ไปซื้อของร้านใกล้ๆ ที่เรากำลังซื้อ ไม่กล้าไปซื้อ แต่ลูกสาวกล้าไปซื้อแล้วไปรอแม่อยู่ ลูกชายกลัวคน กลัวทุกอย่าง อาจจะเป็นเพราะอยู่กับย่าคุณเลมมากกว่า ลูกชายเป็นคนไม่ค่อยดี แต่ลูกสาวฉลาด แต่ฉลาดแถมโกง คือหัวชนฝา เอาแต่ใจ แต่ลูกชายบางครั้งไปส่งโรงเรียน ลืมเอาเงินให้ลูกซื้อขนม บอกไม่เป็นไรกินแต่นมก็พอ นมที่ครูแจก หนูก็แปลกใจ เงินก็ไม่ค่อยใช้ ลูกสาวขโมยเงินไปซื้อขนมกินหมดเลย เอาแต่เหรียญสิบไม่เอาเหรียญบาท ลูกชายเวลาปู่หรือพ่อให้เงิน 10 บาท เขาจะใช้แค่ 5 บาทเหลือ 5 บาทเอากลับบ้านบ้าน ประหยัด” ผู้ศึกษามีข้อสังเกตว่ากรณีศึกษาที่มีลูกส่วนใหญ่จะบอกว่าลูกสาวดีกว่าลูกชาย

ในด้านการใช้จ่ายเงิน มายบอกว่ามายและสามี “ประหยัดพอๆ กัน แต่สามีจะใจกว้าง ใจสปอร์ต เพราะเขามีเงินมาก่อน เขาช่วยใครช่วยเต็มที่ แต่มายถ้าจะช่วยก็ช่วยแค่ครั้งหนึ่ง แต่สามีใครมาขอช่วยก็ช่วยเต็มที่ ขอห้าพันขอหมื่นก็ให้เต็มที่ จะได้คืนหรือไม่ก็ไม่เป็นไร เขาก็ช่วยคน แต่หนูก็ช่วยครั้งหนึ่ง เราก็ต้องประหยัดไว้ แต่จะว่าไปหนูประหยัดกว่า เพราะหนูไม่ได้ไปเที่ยวเหมือนเขา

แต่เขาก็มีเพื่อนคบหาสมาคมด้วย แต่เขาไม่ค่อยซื้อของ โทรศัพท์ก็ใช้เครื่องดึกดำบรรพ์ เขาก็เป็นคนประหยัด แม่เขาบอกว่าเขาเป็นคนประหยัดมาตั้งแต่เด็ก ตอนเด็กเขาก็จะหยอดกระปุกออมสิน ส่วนน้องสาวของเขาก็เหมือนกับลูกสาวของหนู ไปใช้กระปุกออมสินพี่ชาย เอาเงินออกมาหมด”

อาจเป็นเพราะชีวิตของมายในฐานะลูกสาว ต้องต่อสู้ดิ้นรนด้วยตนเองตั้งแต่เด็ก มีโอกาสเรียนจบแค่ชั้นมัธยมต้นระบบการศึกษาออกโรงเรียน ยังไม่ทันได้เริ่มทำงานเพื่อหาโอกาสศึกษาต่อเนื่อง ก็ต้องเปลี่ยนสถานะมาเป็นแม่ตั้งแต่อายุยังไม่ถึงยี่สิบปี ดูเหมือนว่ามายจะเป็นห่วงอนาคตของลูกสาว และให้ความสำคัญกับลูกสาวมากกว่าลูกชาย ในเรื่องของโอกาสของการศึกษาของลูก ช่วงที่ผู้เขียนไปเยี่ยมมายที่ตจว.ครั้งหลังเมื่อเดือนกรกฎาคมปี 2553 มายได้ขอข้อเสนอแนะจากผู้เขียนเรื่องจะพาลูกสาวไปเรียนโรงเรียนพระหฤทัยหรือโรงเรียนอื่น “ยังคิดไม่ออก จะติดต่อไปเรียน เพราะ...อยากให้ลูกสาวไปเรียนในเมือง จะได้รู้เท่าทัน เพราะหากต้องเรียนพิเศษ ที่โรงเรียนสวนเด็ก บ่ายสามโมงครึ่งเลิก ก็ไม่มีเรียนพิเศษเพิ่มเติม มีคนแนะนำไปเรียนที่ชินเชิง แต่หนูก็ว่าดี แต่มีคนจีนเรียนกันเยอะ.. แต่ลูกหนูไม่ใช่คนจีน”

มายดูจะให้ความสนใจต่อลูกสาวมากกว่าลูกชาย ที่อยากให้ไปเรียนที่โรงเรียนสารสาสน์ ซึ่งเปิดสอนหลักสูตรภาษาอังกฤษ มีตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แล้วค่อยเรียนภาษาจีนตอนมัธยมปลาย “ฉันให้ใจคิดว่าเอาเองก็แล้วกัน ให้เรียนภาษาอังกฤษก่อนก็แล้วกัน จะไปดูโรงเรียนสารสาสน์ก่อน เพราะไม่ต้องข้ามไปฝั่งตะวันตกรตคิด ลูกสาวหนูจะฉลาดกว่าลูกชาย แต่ลูกชายจะตั้งใจกว่าลูกสาว แต่ลูกชายความจำไม่ดี เก็บของไว้หาไม่เจอ หนูก็คิดว่าไม่มีตาหรือ เบิกตากูกว้างๆหน่อยซิ แต่ลูกสาวเก็บของไว้ที่ไหนจะจำ บางทีหนูก็ด่าลูกชายว่าเหมือนกับพม่า ลูกก็ไปฟ้องปู่กับย่า ว่าแม่ชอบว่าหนูว่าเป็นพม่า ปู่ย่าก็จะบอกหนูว่าไปพูดกับลูกอย่างนั้นทำไม ลูกมันน้อยใจ ลูกชายเวลาอยู่กับหนูไม่ค่อยพูด แต่ถ้าอยู่กันหลายๆคนจะพูด ถ้าเราบอกจะไม่เอาใจเขา ก็จะไปบอกว่าเขาเป็นลูกปู่กับย่า แต่ลูกสาวตั้งแต่อยู่อนุบาล 3 สอนให้ช่วยตัวเอง แกก็จะทำเองทานข้าวเอง แต่ลูกชายต้องคอยบอก”

แต่เมื่อเจอกับมายครั้งล่าสุด ผู้เขียนได้ถามถึงเรื่องการเรียนของลูกๆ มายได้นำเรื่องนี้ไปปรึกษากับพ่อของสามี ซึ่งท่านเคยอยู่ในวงการศึกษามาก่อน ท่านก็ได้ให้ข้อคิดเห็นและแนะนำว่าให้ลูกๆเรียนที่โรงเรียนเดิมใกล้บ้านไปก่อนจนจบประถมปีที่ 6 เพราะยังเล็กอยู่ ไปเรียนโรงเรียนใหญ่ๆก็จะลำบากเพราะไม่มีใครดูแล กลัวคนอื่นเขาจะแกล้งหลานๆ อยู่ใกล้บ้านพ่อแม่ไปทำงาน ปู่กับย่าก็ยังพอจะช่วยติดตามดูแลหลานๆแทนได้ ปีการศึกษาใหม่นี้ลูกชายจะขึ้นชั้นประถมปีที่ 3 ส่วนลูกสาวจะขึ้นชั้นประถมปีที่ 2 หากโรงเรียนเดิมมีโครงการขยายเพิ่มถึงชั้นมัธยมปีที่ 3 ก็ให้เรียนจนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 แล้วค่อยคิดย้ายลูกไปที่อื่นเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม ลูกช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว

ผู้เขียนได้ถามถึงลูกทั้งสองคนของมายว่าพูดภาษาม้งเป็นหรือไม่ เพราะการมีโอกาสอยู่กับครอบครัวที่มีปู่ย่ายังอยู่ร่วมในครอบครัวใหญ่ จะทำให้เด็กได้สัมผัสกับบรรยากาศของความเป็นม้ง และมีโอกาสฝึกฝนภาษามากกว่าส่งไปอยู่ตามหอพักตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก ดังกรณีน้องชายคนเล็กของกรณีศึกษาคนหนึ่ง (เพ่ง) ที่ฟังภาษาม้งออกบ้างแต่พูดไม่เป็นแล้ว เรื่องนี้มายยืนยันว่า “ลูกหนูพูดภาษาม้งได้ทั้งสองคน ลูกบ่าวหนูเคยถามว่าเรารู้ภาษาม้งดีไหม ก็ดีสิ แล้วภาษาไทยล่ะ ก็ดีต้องรู้ทั้งสองภาษา แกล้งว่าเล่นทายปัญหากับเพื่อน เอาภาษาม้งไปให้เพื่อนทายกัน เพื่อนตอบไม่ได้สักคนเลย พอถามไปว่าลูกบอกความหมายให้เพื่อนไหม เขาก็ว่าไม่บอกหรือทำให้เขาทายเอง”

เนื่องจากลูกชายและลูกสาวเรียนห่างกันแค่หนึ่งปี ไปเรียนที่โรงเรียนเดียวกัน ลูกชายเคยถามว่า น้องสาวไปเรียนที่เดียวกัน จะพูดภาษาม้งได้ไหม มายก็บอกกับลูกว่าเวลาอยู่กับคนเยอะเราก็พูดภาษาม้งได้คนจะได้ไม่รู้เรื่อง แต่ถ้าจะนิทานคนอื่นให้พูดภาษาม้ง ไม่ต้องพูดภาษาไทย แต่ถ้าอยู่ในชั้นเรียนกับครูก็ต้องพูดภาษาไทย เพราะมายเองก็ใช้วิธีนี้ในการไปค้าขายที่ตลาดนัดจตุจักร เพราะมีการหลอกล้มตุนกันทุกรูปแบบ มายเองก็เคยโดนลูกค้าคนไทยหลอกลวงขายของว่าเอาใบพันจ่ายให้เราเพียงซื้อกระเป๋าผ้าใบละ 50 บาทแค่หนึ่งใบ แล้วมาอ้างว่ามายยังไม่ได้ทอนเงินให้ ก็จำเป็นต้องทอนให้ 950 บาทที่ต้องเสียไปฟรีๆ เกือบสองปีที่ถูกค้าผู้หญิงคนนี้ย้อนกลับมาอีกครั้ง และใช้วิธีการเดิมคือมีแบงก์พันอยู่ในมือเหมือนเดิม ทำให้มายนึกได้ทันที มายเลยตะโกนส่งภาษาม้งให้เจ้าใหญ่ร้านตรงกันข้ามทราบว่าคุณนี่ที่เคยหลอกเอาเงินทอนไปคราวนั้น ใช้ภาษาตัวเองให้เป็นประโยชน์ยามจำเป็นแบบที่แนะนำลูกของมาย เวลาไม่อยากจะให้ใครเข้าใจว่าพูดอะไร เจ้ก็เข้ามาทำเป็นช่วยขายของและลดราคาของที่เขาต้องการให้เป็นหนึ่งร้อยบาทถ้วน เขาก็เปลี่ยนไปหยิบเอาใบร้อยมาจ่ายแทน เรื่องแบบนี้ถ้าไม่โดนด้วยตนเองก็คงจะถูกลูกเขาหลอกซ้ำซ้อนไปเรื่อยๆ

มายยังมีวิธีการในการอบรมกล่อมเกลาลูกๆ โดยเฉพาะลูกชายที่กำลังอยู่ในวัยซน เล่นแรง กรณีที่ลูกชายพูดจาไม่เหมาะสมไม่ควร พูดไม่ดีกับพ่อแม่ มายจะคุยกับลูกตรงๆจะถามลูกชายว่า “คุณนี้เป็นเพื่อนหรือเป็นพี่ แกก็จะบอกว่า เป็นพี่มั้ง นั่นต่อไปเรียกพี่นะ ไม่ต้องเรียกแม่ แกก็ว่า ไม่เรียกนั้นจะเรียกอะไร เรียกแม่..ถ้าพูดไม่ดีกับแม่ ขอโทษก่อน ถึงจะเรียกแม่ได้นะ แกก็ไม่ยอมนะ บอกจะเรียกแม่...นั่นก็ขอโทษแม่ก่อน..แกก็ขอโทษนะ เด็กก็ยังไม่รู้จักขอโทษเวลาทำอะไรผิดนะ แกก็รู้ความผิดของแก แกก็ขอโทษ”

5.6 ชีวิตครอบครัวกับการเผชิญกับปัญหาชีวิตคู่ในบริบทเมือง

มายหยิบยกเรื่องราวของเพื่อนผู้หญิงม้ง ที่มีชีวิตครอบครัวในเมืองและพบกับปัญหาชีวิตคู่ มาเล่าให้ฟังด้วยความเป็นห่วง กรณีแรกเป็นเพื่อนชื่อกานต์ที่เคยฝึกอบรมอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้ารุ่นเดียวกับมายที่บ้านมารีนา กานต์แต่งงานกับพ่อหม้ายลูกติดเนื่องจากภรรยาเก่าทนอยู่ด้วยไม่ได้ เลย

แยกทางไปแต่งงานใหม่ เนื่องจากพี่ชายของมายรู้จักกับสามีของเพื่อนมายคนนี้ ทำให้มายได้รู้ถึงชีวิตครอบครัวของเพื่อนที่เผชิญกับปัญหา “พี่กานต์ชอบแฟนเขาดั้งแต่ยังเป็นเด็ก พี่กานต์ชอบเขา ไม่ใช่เขาชอบพี่กานต์ ตอนพี่กานต์เป็นเด็ก แฟนช่วยดูแลศูนย์มั่ง เขาก็ไปแสดงธรรม สอนคำสอนไปตามหมู่บ้านไปสวนมนต์ ไปแสดงละคร สร้างความสนุกสนานให้เยาวชนและเด็กในเทศกาลคริสต์มาส พี่กานต์เธอจะจำฝังใจว่าชอบคนนี้ พอพี่กานต์โตผู้ชายคนนี้ก็แต่งงานไป ไม่ได้ติดต่อกันนาน ตอนหลังก็มาติดต่อกัน ก็ไม่รู้ว่าติดต่อกันอย่างไรเพราะเขาแต่งงานมีลูกแล้ว เขาคบกับพี่กานต์ภรรยาเขาก็รู้ แต่พี่กานต์ เหมือนกับว่ารักแล้วถอนตัวไม่ขึ้น คนดีก็มีให้เลือกแต่ไม่เลือก เลือกที่จะอยู่กับคนนี้ เมียเขาก็เอาเงินให้พี่กานต์และแฟนพี่กานต์ และปล่อยชีวิตของสามีให้พี่กานต์แถมเงินอีกสองหมื่น ยกแฟนและแถมเงินให้อีก แต่แฟนพี่กานต์ไม่ใช่คนดี.....”

การติดต่อกับเพื่อนๆ เป็นการเชื่อมเครือข่ายเพื่อนๆ ในสถานภาพเมียและสะใภ้ “พี่กานต์ก็ช่วยเหลือลูกทางสามี ตอนที่อยู่ด้วยกัน เดี่ยวนี้คงจะปล่อยวางแล้ว พี่ชายบอกว่า แฟนแกก็ดืบดีแถมจะจนเขี้ยวขำ มีก็กบ้อยมากพาผู้หญิงเข้าบ้าน พี่กานต์หนีไปอยู่กับพี่ชาย ทางญาติพี่น้องก็บอกให้เลิก สามีเป็นแบบนี้ไม่ต้องอยู่ด้วยกันแล้ว พอสามีมาอ่อนหน้อยก็กลับไปอีก ตอนนี้สามีอยู่ในคุกก็แนะนำให้เลิกไปตั้งนานแล้ว หาชีวิตใหม่ไปแต่งงานใหม่หรือหาคู่ครองใหม่ หาเพื่อนใจใหม่ก็ยังมียศสิทธิ์ แต่ถ้าสมมุติว่าสามีติดคุกแล้วเราไม่ไปเลิกเป็นทางการก็ไม่ได้อีก พี่เขาจับไม่ได้ที่จะเลิกกับสามี แกมีลูกชายด้วยกันหนึ่งคน จริงๆ แล้วพี่กานต์ดูเหมือนเป็นคนเข้มแข็ง แต่ทำอ่อนแอเรื่องนี้มากเลย เรื่องนี้หาทางออกไม่ได้... ถ้าเป็นหนูก็จะปล่อย กดจี้กัน ก็อยู่ไม่ได้”

มายให้ความเห็นต่อการแก้ปัญหาครอบครัวของเพื่อนและรุ่นน้องในหมู่บ้านว่า “พี่กานต์น่าจะเลิกให้เป็นทางการ แล้วกลับมาเริ่มชีวิตใหม่ดีกว่า พี่กานต์นี่ก็ทนมาก พ่อแม่ของพี่กานต์ก็ยอมให้เลิก แต่พี่กานต์รับไม่ได้ว่าเป็นแม่หม้าย” มายเสริมว่า “น้องสาวพี่กานต์ที่เคยอบรมที่บ้านมารีนาเช่นกัน โชคดีได้สามีดี ทำสวนอยู่ที่บ้าน มีลูก 2 คน”

อีกกรณีหนึ่งเป็นรุ่นน้องชื่อหมอก เคยมาอบรมตัดเย็บเสื้อผ้าที่บ้านมารีนาเช่นกัน “หมอกก็จะเป็นแบบนี้ ถ้าพ่อแม่ไม่เข้าไปกัณฑ์ออกมา เขาก็ดูเหมือนจะทนอยู่ กรณีหมอกเคยหนีสามีมาอยู่บ้านอา (ที่เป็นลูกศิษย์บ้านมารีนาเช่นกัน) แต่พอสามีเค้ามารังก็กลับไปอีก ยังตัดไม่ขาด พ่อแม่ก็รักลูกสาว เขาก็ไม่อยากจะขายหน้า เพราะลูกสาวยังไม่เด็ดขาด ก็ต้องรอให้มันถึงที่สุดก่อนจนทนไม่ไหวจริงๆ ให้มันตัดใจกับชายคนนั้นให้ได้ก่อน ถ้ามันยังตัดใจไม่ได้ถึงมันกลับมาเดี๋ยวมันก็วิ่งหนีกลับไปกับเขาอีก ทำให้เราเสียหน้าอีก เพราะบางคนเลิกกันกลับไปอยู่ด้วยกันหลายครั้ง ทำให้พ่อแม่สองฝ่ายบาดหมางกันอีก ก็ต้องปล่อยให้มันสุดๆ ก่อนทำทีเดียวให้มันจบไปเลย” หมอกมาสมัครเรียนที่บ้านมารีนาตั้งแต่อายุยังไม่ถึงสิบห้าปี ยังไม่ได้ทำบัตรประชาชน มาเรียนได้แค่ปีเดียว ไปชอบกับหนุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้านเดียวกัน ไม่ยอมฟังคำทัดทานของพ่อแม่ ก็เลยต้องปล่อยให้ไปเป็น

ลูกสะใภ้หลังจากทำบัตรประชาชนได้ไม่กี่เดือน อยู่ด้วยกันจนมีลูกสาวหนึ่งคน ลูกสามีทำร้ายร่างกาย ตระกูลแซ่สามีมีมากกว่าตระกูลผู้หญิง เลยเอาเรื่องไม่ได้ มายทราบเรื่องนี้ดีเพราะเป็นคนหมู่บ้านเดียวกัน และแสดงความคิดเห็นว่า “เรารู้สึกน้อยใจว่า แซ่เราน้อย แล้วทำไมเขามาทำกับลูกสาวเราอย่างนี้ได้ ที่สุดก็ไปแจ้งความ ต้องฟ้องกฎหมาย เพราะฟ้องปฏิเสธไม่ได้ ความจริงแล้วความรักนี้เป็นเรื่องยาก ต้องเข้าใจ”

อีกกรณีหนึ่งชื่อเพ็ญ เป็นเพื่อนสาวชาวม้งเคยอยู่บ้านมารินาด้วยกัน “สามีเป็นพลทหารเป็นคนละเผ่าคือเป็นคนเมือง ที่จริงที่เพ็ญก็มีคนดีมาขอหลายคน แต่ที่เพ็ญเชื่อพี่สาว เชื่อแม่ ว่าคนนี้ดีก็เลยแต่ง จริงๆแล้วแฟนที่เพ็ญก็มีอยู่ ผู้ชายที่แต่งด้วยเป็นทหารเกณฑ์ แต่งงานกันไปแล้วปรากฏว่า เคยอยู่กับผู้หญิงคนอื่นมาก่อนและมาขอที่เพ็ญ เลยเลิกกับคนนั้น ทำนองรักสามเส้า ที่เพ็ญก็รับไม่ได้ เลยเลือกทางเดินของตัวเองดีกว่า โชคดีที่ยังไม่มีลูก”

มายย้อนกลับมาดูชีวิตคู่สามีภรรยาของตัวเองในช่วงเริ่มชีวิตครอบครัว ที่ถูกมองด้วยใจอคติจากญาติทางสามี “ลำบากนะชีวิตคู่ ถ้าเลือกคู่ไม่ถูกก็ลำบาก แต่ถ้าเลือกถูกก็โชคดี” หลังจากแต่งงานไปไม่นาน มายก็ตั้งท้องแรก “ยังไม่ถึงปีหนูคลอดลูกผู้ชายออกมาแล้ว สิบเอ็ดเดือนก็ได้ลูกชาย ถูกจุذبไปก็มีลูกทันใช้กันเลย บางคนบอกว่าท้องจากข้างนอกมา แต่ลูกหน้าตาเหมือนสามีเลย บางคนก็ถามว่าตั้งท้องก่อนแต่งหรือเปล่า อะไร...เรายังเป็นสาวบริสุทธิ์อยู่ หนูเป็นคนแข็งแรงสุขภาพดี”

เนื่องจากสามีมีเพื่อนฝูงมากและใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมานานก็เหมือนกับผู้ชายส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันเรื่องฉันทู้สาวหรืออีก ซึ่งติดอันดับต้นๆของปัญหาในชีวิตครอบครัว มายก็ไม่ถูกละเว้นในเรื่องนี้เช่นกัน “แต่หนูนี้ไม่ใช่ว่าจะไม่เจอแต่งงานแล้วก็เจอพวกสาวๆเยอะเหมือนกัน โทรเข้ามาหาเขา ตอนแรกที่หนูรู้ว่าแฟนหนูมีกิ๊ก หนูสั้นไปหมดทั้งตัว ทำไมมันทรยศ ทำเหมือนเราไม่มีค่าเลย เราทำมาหากินไปให้มัน เงินทองเราก็ให้แกเราก็เหนื่อยใจ แต่คิดไปคิดมา ก็ไม่เป็นไร มันอยากได้ก็เข้ามา ถ้ามันเข้ามา เราก็ปล่อยไป ช่วงแรกเวลาโทรศัพท์ ถ้ามีโทรเข้ามา หนูก็จะถามว่า มีธุระอะไร เขาก็บอกว่า ชอบแฟนหนู รักแฟนหนู...”

“เวลาสาวโทรมา หนูก็ใจสั้นๆ ถามว่าโทรมาทำไมเบอร์นี้ โทรมาบ่อยเลยนะ มันก็บอกว่ามันคิดถึงสามีหนู มันรักสามีหนู พุดยั่วหนู ตอนแรกหนูก็ตอบไม่เป็น ก็โกรธ เราก็ด่ามันเสียๆหายๆเอาไปเอามา คอยกันสองสามครั้ง แล้วเราก็มานึกไปโกรธมันทำไม ไม่ต้องโกรธ ใช้คำพูดกลับไปหามันสิ... หนูก็บอกว่า ถ้าหนูรักเขาจริง เธอคงไม่ทำอย่างนี้ เธอก็ควรจะรู้ว่าแกเธอ ถึงเธอจะรักเขาเธอก็เป็นแค่สาวคาราโอเกะ เขาบอกว่า สามีหนูบอกว่าหนูไม่ดี เขาถึงไปกิ๊กกับเขาไปรักเขา หนูก็บอกว่าจริงๆทำไมไปจีบสามีชาวบ้านละ คนเรารู้จริงก็หาเอาเองสิ มันบอกว่า มันสวยกว่าหนู มันหาที่คนก็ได้ หนูก็ว่าสวยกว่าจะหาที่คนก็ได้ทำไมไม่ไปหาละ แล้วทำไมยังไม่หึงล่ะ อย่างเราเนี่ย ไม่

สวยแต่ก็มีผัวนะ ให้เธอมาแย่งไง เธอเป็นสาวคาราโอเกะ ก็อย่ามาแย่งสามีชาวบ้าน เขาก็ด่าหนูว่า ไร้ควาย...ควายพุดยังงี้ก็ไม่เข้าใจ หนูก็ถามว่าใครเป็นควายกันแน่ ถ้าเธอไม่ใช่ควายเธอจะมาด่าเมียชาวบ้านเขายังไง เธอสวยจริง เธอเก่งจริงไปหาผัวก็คนที่ได้ แล้วเธอมาแย่งผัวฉันทำไม มันก็ด่าไปเรื่อย ๆ หนูก็พยายามใช้ชีวิตให้น้ำ(เย็น)ลูป... ” มาต้องทนรับสายที่ไม่ปรารถนาจะได้ยินได้ฟังในช่วงเวลายาวนานก็ด้วยความอดทน “อดทนอย่างเดียว...ซิสเตอร์ เพราะสาวคาราโอเกะหรือเพื่อนฝูงสามีก็มาก ไปเที่ยวกัน หนูก็ทำทุกอย่างทั้งสวดมนต์ทั้งแก้บน เราไม่อยากจะสูญเสียมากกว่านี้ ใครบอกว่าวิธีไหนดีหนูก็ทำหมดเลย แต่ว่าอยู่ที่เราแผ่เมตตาให้เจ้ากรรมนายเวรอย่างจริงจัง ถึงเราจะให้คนช่วยเขาก็ช่วยเราไม่ได้ หนูก็เพิ่งรู้ว่า อ้อ...ใครก็ช่วยเราไม่ได้ นอกจากตัวเราช่วยตัวเราเอง อาจจะเป็นกรรมของหนู แต่หนูก็ไม่เคยไปชอบแย่งแฟนใคร แล้วทำไมเขามาชอบแฟนหนู”

ผู้เขียนได้อ่านข่าวได้ยินเกี่ยวกับเรื่องนี้มามาก ในทัศนะของผู้เขียนมายก็ต้องเข้าใจว่า ผู้หญิงคาราโอเกะ เขาก็ต้องการลูกค้า ต้องการเงิน ก็ต้องตามตื้อ ใครให้ง่ายก็ต้องตื้อมาก ยิ่งสามีเป็นคนใจกว้างแถมใจกว้างกับสาวคาราโอเกะอีกต่างหาก แต่มาเองในฐานะที่เป็นภรรยาที่ฝ่ายสามีเป็นฝ่ายวางแผน ไปจุดมาเองก็ต้องหาวิธีตัดไฟแต่ต้นลม ซึ่งมายก็สรุปเรื่องใกล้ตัวกรณีนี้อย่างเด็ดขาดว่า “ตอนแรกหนูก็คิดว่า ช่างมัน ปล่อยมัน แต่ตอนนี้ปล่อยไม่ได้แล้ว ต้องรีบๆจัดการจัดการไปที่ละคน ทีละคน ทั้งคนเมือง คนไทย คนพม่า คนม้ง คนต่างชาติ กว่าจะจัดการได้... ถ้าเป็นคนที่ไม่อดทน เลิกไปตั้งนานแล้ว” สะท้อนถึงในบริบทเมืองต้องเผชิญกับความหลากหลายของผู้หญิงที่เข้ามาในชีวิตสามีมิใช่เฉพาะกับผู้หญิงม้งด้วยกันเท่านั้น ในทางกลับกันหากเกิดว่ามายซึ่งเป็นภรรยาไปมีกิ๊กบ้าง มายคงจะถูกตีดินนินทาและกล่าวหาไปทั่วจากบรรดาญาติพี่น้องสามีและชาวบ้านทั่วไป เพราะเธอเป็นผู้หญิง

ช่วงหลังที่ผู้เขียนได้มีโอกาสพบและพูดคุยกับมายซึ่งปัจจุบันอายุ 28 แล้ว สามีก็ประมาณ 34 ปี มีลูกชายลูกสาววัยกำลังน่ารักสองคน “..ช่วงหลังเพื่อนฝูงลดลง เขียวก็ลดลง เพราะแกเที่ยวมาตั้งแต่อายุสิบกว่าปี เคยถามแกว่ามีแฟนตั้งแต่อายุเท่าไร แกบอกว่า ม.ต้น ก็มีแฟนแล้ว แกเคยพาแฟนคนเมือง คนไทยมาหื้อแม่ดูตัว แม่ก็บอกว่าแม่บ่เอา บ่ต้องพามาเลย ยังไงแม่จะเอาคนม้ง เพราะแม่พูดภาษาไทยไม่เก่ง จะสอนเขาก็อยาก เคียวนี่คนรุ่นมาย หรือลูกหลานของเขาก็จะบอกว่า ถ้าเขามีลูกชายคนเดียว เขาก็จะไม่ให้เอาคนไทยหรือไม่ให้เอาคนต่างเผ่า เพราะว่าเวลาเขาทำพิธีแบบคนดอยด้วยกัน ทำพิธีไหว้ผีปู่ย่า หรือผีบรรพบุรุษ ลูกสะใภ้ก็จะไม่ไปคอยเฝ้าดู เวลาพ่อแม่ไม่สบายหรือตาย ลูกสะใภ้ก็ต้องไปเฝ้าดูแล ถ้าเอาต่างเผ่าเขาจะไม่รู้พิธี แล้วเขาก็จะไม่ไปดูแล อย่างน้อยมีผู้ชายสองคน คนหนึ่งก็ต้องให้อิสระ อีกคนหนึ่งก็ต้องเอาลูกสะใภ้ม้งด้วยกัน เพราะถ้าแต่งต่างเผ่าพ่อแม่จะไม่มีสิทธิ เพราะเขาจะเอาไปทุกอย่าง พ่อแม่ก็จะอยู่บนดอยแค่สองคน เครือญาติจึงเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับชาวม้ง”

การที่มายเป็นผู้หญิงที่มีอัธยาศัยดี และคอยติดตามติดต่อกับเครือข่ายเพื่อนๆญาติๆที่หัวอกเดียวกันคือเป็นลูกสะใภ้ มายเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมม้งไม่น้อยหน้ากลุ่มชนอื่นๆ “...เป็นลูกสะใภ้ม้งก็เหมือนกัน ถึงแม้จะทะเลาะตบตีกัน เวลาว่างมีพิธีอะไร เขาก็ยังหันหน้ามาช่วยเหลือกัน แต่ถ้าเป็นคนต่างเผ่า ไปแล้วก็ไปกลับเลยจะไม่กลับมา” ผู้เขียนถามถึงพี่สะใภ้ของฝั่งศิษย์บ้านมารินารุ่นน้องของมาย เป็นคนหมู่บ้านเดียวกัน และพี่ชายได้สะใภ้เป็นคนพื้นเพมาจากภาคอีสาน เป็นสะใภ้ต่างเผ่าที่พูดภาษาม้งเก่งพอตัว มายก็รู้จัก “..คนนี้อยู่มานานมาก กว่าคนหนึ่งจะมารับสภาพแบบนี้ได้ ร้อยคนจะมีสักหนึ่งคนที่จะมารับสภาพแบบนี้ได้ เพราะแต่งงานกับคนคอกคนม้งนี้นะ ป้อจายมันจะเป็นคนนำหน้า แม่จูงมันจะเป็นคนเบี่ยล่าง ส่วนมากแต่งงานเผ่านี้ ถ้าเป็นกะเหรี่ยงกับม้งส่วนมากนี้ยอมได้นะ ถ้าเป็นลีซอหรือว่าบางเผ่า หมู่นี้เขาคุณะ เขาจะบ่เป็นเบี่ยล่าง บ่แต่งงานม้ง ก่แต่งงานปกาเกอะญอได้ (มายจะใช้ทั้ง กะเหรี่ยง และ ปกาเกอะญอ) แต่เผ่าอื่นนี้บ่ได้นะ ปกาเกอะญอบ่เรื่องมาก แต่ม้งก็แข็งช่วง โลกวิปริตแค่นี้แหละ ที่ผู้หญิงม้งแข็งขึ้นเพราะเขามีการศึกษา แต่ถ้าพูดถึงแต่ๆนี้ก็ถือว่าอ่อนอยู่แล้ว แต่เพิ่งแข็งช่วงหลังๆนี้”

มายให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกว่า “ช่วงหลังผู้หญิงม้งแข็งขึ้น แต่เรื่องราวปัญหาในชีวิตครอบครัวก็เกิดขึ้นเยอะมาก ในหมู่บ้านนี้เองเหมือนกัน คนย้ายไปเอาเมียน้อยมา แล้วบ๊ี้ไป (สะใภ้) หลวงออกไป ไปเอาสาวคาราโอเกะเข้ามา เอาเมียหลวงทิ้งไป ที่นี้เมียหลวงก็เข้าไปทำงานคาราโอเกะ หมู่เครือญาติก็ไปชอบบ๊ี้ไปคนนี้อมาเป็นเมียแหม บ่าเดียวนี้เล็กกันก็เยอะ คนที่ไม่มีสามี (แม่หม้าย) ก็เยอะ คนที่เป็นเมียหลวง เมียน้อยก็เยอะ โลกมันก็เปลี่ยนแปลงไป เป็นซู้ยังงี้ก็ไม่วู้กันเยอะ เมื่อก่อนนะหนูอยู่บนคอก เรื่องเล่นซู้ไม่ค่อยมี แต่เดี๋ยวนี้ไม่ใช่คนหนุ่มคนสาวนะ เป็นเรื่องผู้ใหญ่กันทั้งนั้น คนนี้เป็นซู้กับคนโน้น โอ้ววดหัวนะ ปัญหาเรื่องซู้สาวคนแก่มียะขึ้น”

5.7 มายในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจกว้างไกลไปถึงอินเตอร์

ผู้เขียนได้มีโอกาสลงไปเยี่ยมชมศึกษาธุรกิจค้ากระเป๋าคู่ของมายและสามี ณ ตลาดนัดจตุจักรที่กรุงเทพฯ ครั้งแรกเมื่อ 25-27 มิถุนายน พ.ศ. 2552 หลังจากที่ได้ติดต่อมายเพื่อลงไปศึกษาดูงานที่ตลาดนัดจตุจักร ก็ได้นัดหมายลงกรุงเทพฯ พบกันที่สถานีขนส่งอาเขต เชียงใหม่ โดยใช้บริการวีไอพี.ทัวร์ 24 ที่นั่ง ของ “รุ่งประเสริฐทัวร์” มีกำหนดเวลาออก 19.30 น. ผู้เขียนไปรอมายซึ่งมาถึงอาเขตเกือบสองทุ่ม สามีเอารถมาส่งพร้อมกันสินค้าถุงผ้าหนึ่งถุงใหญ่ พร้อมกับย้ากับมายให้ดูแลผู้เขียนดีๆ ผู้โดยสารทุกคนเป็นพ่อค้าแม่ค้ากลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่จะเป็นแม่ค้ามากกว่า มีทั้งม้งอาข่า จีนฮ่อ ลาหู่ ลีซอ โดยเฉพาะกลุ่มม้งจะเป็นกลุ่มใหญ่ มีประมาณสิบกว่าคนทั้งหญิงชาย นอกจากมายแล้ว ยังมีน้องสาวของสามีและพี่สาวของมายที่พาลูกชายคนเล็กอายุ 8 ขวบมาด้วย ทั้งสองคนก็มีกิจการร้านเช่าขายงานผ้าด้วยเช่นกัน หลังจากพนักงานเก็บถุงบรรจุผลิตภัณฑ์เข้าช่องเก็บของได้

ท้องรหมดแล้ว และผู้โดยสารมาครบแล้วก็เริ่มออกเดินทางเวลา 20.15 น. ซ้ำกว่าที่กำหนดไว้เกือบ ชั่วโมง เพราะต้องเผื่อเวลาให้กับพ่อค้าแม่ค้า ลูกค้าขาประจำบ้างเป็นธรรมดา

ช่วงจากเชียงใหม่ถึงลำปางก็มีโอกาสคุยกับมายเกี่ยวกับธุรกิจการงานและชีวิตครอบครัว บ้าง แต่พอออกจากลำปาง ด้วยความเหน็ดเหนื่อยในการเตรียมสินค้าและจัดการเรื่องต่างๆ มายก็หลับไปก่อน ผู้เขียนสังเกตว่าช่วงถึงด่านตรวจบริเวณเขตอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง มีเจ้าหน้าที่ ตำรวจขึ้นมาตรวจและขอคุ้บัตรประชาชนของผู้โดยสารบางคนที่ยังไม่หลับ น้องสาวของสามีมาย และพี่สาวของมายถูกตำรวจขอคุ้บัตรประชาชนและตรวจของในกระเป๋า ผู้เขียนเองก็ยังไม่หลับแต่ ตำรวจไม่ขอคุ้บัตร พอตีมายหลับอยู่เหมือนกับพ่อค้าแม่ขายอีกหลายคนตำรวจก็เลยผ่านไป ดู เหมือนว่าตำรวจจะสังเกตดูและรู้ว่าเป็นใคร เพราะทุกวันพฤหัสบดีกลุ่มนี้จะเดินทางลงไปขายของ ที่ตลาดนัดสุดสัปดาห์ของสวนจตุจักรและเดินทางกลับในคืนวันอาทิตย์

เช้าวันศุกร์เดินทางถึงกรุงเทพฯ ประมาณ 05.00 น. รถทัวร์บริษัทนี้จะส่งผู้โดยสารลงหน้า ตลาดนัดจตุจักรโดยตรง พอเอาของลงหมดแล้ว จะมีคนบริการรถลากขนของส่งไปตามร้านของแต่ละคน เราใช้เวลาเดินประมาณ 10 นาที ไปตามโซนที่ล๊อคขายของที่มายเช่าอยู่ ผู้เขียนช่วยมายเปิด ร้านเป็นห้องสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาด 3 x 4 เมตร ค่าเช่าเดือนละ 15,000 บาท ขายของเฉพาะวันศุกร์ เสาร์และอาทิตย์ จัดวางโต๊ะ ตั้งแผงวางกระเป๋าผ้าหลากหลายแบบ แว่นกระเป๋าไซว้ กว่าจะเสร็จก็ เกือบ 8 โมงเช้า “แดง” หนูน้อยหน้ามนผิวคล้ำขาวอาบจากแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นลูกจ้าง ช่วงสุดสัปดาห์ก็มาถึงร้าน และมาช่วยจัดร้านต่อ ขณะเดียวกันพี่สาวของมายก็มีร้านติดกับของมาย ส่วนร้านล๊อคตรงกันข้ามกับมาย เป็นร้านของสามีภรรยาชาวม้งคู่หนึ่งจากเชียงราย มายเรียกภรรยา ว่า “เจ๊ใหญ่” แต่เป็นผู้หญิงผิวขาวตัวเล็กๆ และเตี้ยทำทางอารมณ์ดี สามีของเจ๊ใหญ่ ซึ่งเป็นญาติ ทางแม่ของมายมาช่วยเปิดร้านให้ภรรยาขายของ หลังจากนั้นก็ไปเปิดร้านในศูนย์การค้ามาบุญครอง ที่เช่าห้องขายของที่นั่นอีกแห่งหนึ่ง

เมื่อหนูน้อยลูกจ้างช่วยขายของและดูแลร้านเข้ามาช่วยอีกแรงหนึ่ง มายก็พาไปหาอาหาร เข้ากินใกล้ๆ กับบริเวณตลาดนัด อาหารที่จตุจักรอย่างถูกที่สุดก็ 20 บาทขึ้นไป มายจะซื้อน้ำดื่มเป็น แพ็คเก็บแช่เย็นไว้ในกล่องโฟม เพราะอากาศที่นั่นร้อนมากทำให้เหงื่อไหลไคลย้อยตลอด พัดลมใน ร้านก็พัดเอาลมร้อนๆ อ้าวๆ ไปมา เดินกลับถึงร้านเกือบเก้าโมงลูกค้าก็เริ่มเข้าร้าน โดยเฉพาะลูกค้าขา ประจำ มีทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ ช่วงเช้าวันนั้นมายเริ่มแพ็คกระเป๋าผ้าจำนวนหนึ่งพันชิ้น ที่ ลูกค้าจากฟิลิปปินส์สั่งไว้เมื่อสัปดาห์ที่แล้ว บรรจุลงถุงพลาสติกขนาดใหญ่ถุงละ 500 ชิ้น มายลงมือ ทำด้วยตนเองอย่างทะมัดทะแมง โดยมีลูกจ้างหนูน้อยคอยช่วยจัดใส่ถุง ก่อนที่จะจ้างรถเข็นไปส่ง ให้ลูกค้าตามสถานที่นัดหมาย

ผู้ศึกษาได้ไปเยี่ยมมายครั้งที่สองเมื่อเดือนกรกฎาคม 2553 ตั้งใจสังเกตมายสื่อภาษากับ ลูกค้าและพ่อค้าเพื่อนบ้านชาวเอเชีย มีชาวฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ มาเลเซีย จตุจักรเป็นแหล่งรวม นานาชาติ มายเล่าว่า “พ่อค้าชาวอินเดียเอาลายช้างมาขาย ลายผ้าทอมาจากบังคลาเทศ ผ้าลายดอก ส้มมาจากกาหลง แต่เป็นของที่เขาเอามาจากจีน ผ้าตกแต่งซื้อจากพ่อค้าชาวบังคลาเทศอย่างเดียว นอกนั้นซื้อที่เชียงใหม่ ราคาถูกกว่ากรุงเทพฯ เพราะร้านสั่งมาจากโรงงานโดยตรง เราไม่รู้จักแหล่ง ขายในกรุงเทพฯ ก็จะแพงกว่า ถ้าจะซื้อก็ต้องซื้อเยอะๆ ถึงจะได้ถูก กางเกงสะดอเศษผ้าไหม ใส่บา แตร้อน ต้องเป็นฝรั่งซื้อ ราคา 270 บาท ใช้เศษผ้าไหมทำกางเกงสะดอว่าจะเอามาลงขาย แต่ช่วงนี้ เศรษฐกิจไม่ดี เย็บกางเกงสะดอเอง ได้รับความรู้ด้านตัดเย็บจากซิสเตอร์(บ้านมารีนา) มายเลยเย็บ เอง เอาเศษผ้ามาต่อกัน อยากให้งานน้อยๆช่วยเย็บกางเกงสะดอ การเยี่ยมครั้งนี้เจอกับฝ่ายเป็น สาวอาข่าจากเชียงรายมารับจ้างช่วยขายของแทนแดงหนุ่มอาข่าที่ออกไปทำงานที่อื่นแล้ว ฝ่ายมีพี่ น้อง 7 คน ฝ่ายเป็นคนที่ หก คนเล็กกำลังเรียนชั้น ม. 4 ฝ่ายจบ ป. 6 ทำงานส่งหลานเรียน เพราะ พี่ชายไม่อยู่กับพี่สะใภ้ เลยต้องช่วยดูแลหลานพี่สะใภ้มีลูกคนเดียว พี่อีกคนมีลูก 6 คน”

ช่วงที่คุยกับมายที่ร้าน สังเกตว่ามายจะสนใจผู้คนที่ผ่านไปมาไม่ว่าจะเป็นลูกค้าหรือผู้คน อาชีพอื่นที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วยในแวดวงธุรกิจ ณ ตลาดจตุจักรแห่งนี้ มายจะพูดคุยกับผู้เขียน ขณะเดียวกันก็ทักทายผู้คนที่ผ่านไปมาแหวะดูสินค้า พูดโทรศัพท์ติดต่อกับสามี ลูกๆ ลูกค้า และเพื่อนๆ “อันนี้ 150 บาทค่ะ” มายบอกราคากระเป๋าสานแบบหนึ่ง ขณะที่กำลังนับจำนวน กระเป๋าสานที่ลูกค้าสั่งไปด้วย หากมีลูกค้ามาหา ลูกจ้างขายไม่ทัน เธอก็จัดการเอง ทั้งไปส่งของด้วย ผู้เขียนเคยเฝ้าร้านแทนมายช่วงไปเยี่ยม เพราะมายต้องไปส่งของให้ลูกค้า “150 บาทค่ะ .. ซิสเตอร์ หนูขอถุงสีเขียว” ผู้เขียนช่วยมายขายของไปด้วย คุยกันไปด้วย “ฮัลโล...มายค่ะ เสร็จแล้วค่ะ OK ไม่เป็นไร เจ๊ว่างเมื่อไหร่ เจ๊ก็โทรมาบอกหนูนะค่ะ.. 5,500 ค่ะ”

มายเป็นคนกล้าพูด มีอัธยาศัยดี แม้มายจะพูดไม่ค่อยชัดทั้งภาษาไทย และยิ่งภาษาอังกฤษก็ ยิ่งลำบาก แต่มายไม่ยึดมาเป็นเครื่องกีดขวางโอกาสในการทำธุรกิจ มายมีน้ำใจและทักทายกับทุก คนที่ผ่านหน้าร้านทักทายทุกรูปแบบ ทั้ง ไทย คำเมือง ม้ง และภาษาอังกฤษเป็นไปอย่างธรรมชาติ

“ฮัลโล Have a look” (ทักชาวต่างประเทศที่เดินผ่านหน้าร้าน)

“ได้ค่าล๊อคแล้ว ไม่ต้องไปเบิกเงินเพิ่ม ค้างหนึ่งหมื่น อาทิตย์ที่แล้ว จ่ายหมื่นเดียว เดียวนี้ค่า ล๊อค 2 หมื่นต่อเดือน คนเก็บเงินเจ้าของขี้นิยามมาก ขาด 60 บาทยังไม่ได้เลย”

“ฮัลโล...ค่ะ...เปิดค่ะ ถึง 6 โมงเย็นค่ะ ได้ค่ะ ..หวัดดีค่ะ” (ลูกค้าโทรหามาย)

“ฮัลโล...ว่าไงจะ...เจ้า... ไบไหนนะ.. ช้างกลม...อ้อ...ช้างสี่สวดหรือ...อ้อ...ช้างเป็นเชือก... ช้างตรงกลางนะ...เดินเส้นล่างบน...เจ้า ช้างสี่สวด...OK....500 โอ้โฮ ได้ทันที วันพฤหัสบดี OK เจ้า... เจ้า”

“ฮัลโหล บ่ดละปี่ 25 บาทนี่ลดแล้ว อ้อ...ก่อนถูกละนะปี่ มันอันชาวห้าบาทเต็ก้า อันนี้หื้อปี่รัตน์ ไป ชาวสามบาทปอ น่องขอปี่รัตน์ 2 บาทเตื่อะ น่องบ่ได้อะหยังเลย OK...OK เจ้า... เจ้า เพราะว่าทุนมันมากก็ชาวกว่าบาทละนา ห้าบาทนี่มันได้แค่ 2-3 บาทบ่ขาย OK เจ้า” มายบอกว่าเดี๋ยวนี้นักค้าขายจะขายตัดราคากัน ถูบไปเล็กๆชาวห้าบาท เขาได้ราคาถูกลงลดหื้อชาว (ยี่สิบบาท) เอา 500 ใบ เป็นลูกค้าคนเมือง “ชาวบาทเจ้า” สักพักมีแม่ค้าผ่านมาพูดค้าเมือง ทักทายถามไถ่กันเป็นคนจังหวัดแพร่ มาจ่ายค่าเงินของที่ส่งมาให้วันศุกร์ คนที่รับจ้างขนของเขายังไม่มาเก็บ จตุจักรมีคนมาทำงานทั่วทุกภาค คนที่มาเข้าขายส่วนมากจะเป็นคนเหนือ คนกรุงเทพฯจะเป็นเจ้าของล๊อคเจ้าของที่ดินที่จตุจักรเป็นการรถไฟแห่งประเทศไทย

“ฮัลโหล..เจ้ หนูลืมบอกเจ้ไปว่า 7 ตัว เป็นเงิน 500 ...5,990 ค่ะ... ค่ะ หวัดดีค่ะ...” โทรเสร็จส่งงานน่องฝ้ายเอาของไปส่งปากทางเข้าตลาดนัด “ไปเลยที่เดิมเอาโทรศัพท์ที่ไปก็ได้...ถ้าโทรไม่ได้ก็ดปุ่นนี้”

มายจะติดต่อกับสามีทางโทรศัพท์เป็นระยะๆ ส่งงานที่ลูกค้ามาออเดอร์ไว้ เพื่อให้สามีเตรียมงานให้คนงานช่างเย็บที่อยู่ที่บ้าน บางครั้งลูกสาวรับก็ได้ตอบกับลูกเป็นนัยว่าดูแลพ่อแม่แม่ไปในตัว “พ่อไปไหน พ่อนอนข้างบน พ่อหายไปแล้ว พวกเธออยู่กันอย่างไร ลงไปหาพ่อให้เจอ พ่ออยู่ระเบียงข้างหน้ารีเปลา พ่ออยู่น้ำระเบียงข้างบน” ปูกับย่าไปสวน ลูกอยู่สามคนกับพ่อ ส่งงานที่ได้รับออเดอร์มาให้สามีที่บ้าน (ภาษาม้ง) “34 ม้วน..เอาสี่ขาวจี้ะแค่ 2 ม้วนก็พอ เล่นสี่ด้านนอก เล่นสี่แดง สีน้าตาล สี... 2 ม้วนก็ตก 30 ใบ เอาสี่สดๆนะ เอาทั้งสี่เขียว ส้ม มาอย่างละม้วน ก่อนก็ได้แค่นี้ละ” เป็นการติดตามดูแลสามีและลูกๆผ่านทางมือถือไปในตัว

ขณะขายของก็มีเพื่อนโทรมาพูดคุยปรับทุกข์สุขกันไปด้วย “ฉันเป็นห่วงเธอ...เธอต้องเอาตัวให้รอดนะ ฉันรู้...แต่ฉันก็เป็นห่วงนิดๆ ให้ลูกสาวเธอไปดูสิที่บ้านดาว เดี่ยวอาทิตย์หน้าจะไปดูจะไปเยี่ยม ฉันไม่คุ้มเธอหรอก...ฉันมาให้กำลังใจ ฉันรู้ว่าเธอเก่ง ถ้าอยู่ที่โน่นขายไม่ได้ก็กลับมาเถอะ ไม่ใช่หรอก...ฉันว่าที่อื่นขายดีไม่เท่าที่สวนฯ (สวนจตุจักร) หรือ ที่สวนฯขายไม่ดีที่อื่นก็คงขายไม่ดี เธอโทรไปหา...เขาอยากได้กับ ไม่สละของเธอ มีวิธีใดส่งให้เขา ยังไงนะ...เธอก็โทรไปหาเขาสิว่าต้องการตัวไหน เขาอยากสั่งเธอโดยตรง เมื่อวานเขามาหาฉัน ฉันบอกว่าให้เขาโทรไปหาเธอ เขาบอกว่าเธออยู่ไกล...ไม่รบกวนเธอ เธอต้องโทรไปหาลูกค้าเอง ฉันแนะนำเธอได้แค่นี้แหละ ถ้ามีลูกค้ามาจะเอากับไม่กะสลัก ฉันจะเอาเบอร์โทรของเธอให้เขาละ เบอร์นี้นะ OK จ้า หวัดดีจ้า”

มายเปรยถึงสถานการณ์ของบรรยากาศการค้าขายในปัจจุบัน “ตอนนี้ขายราคาถูกกว่าตอนที่มาคราวที่แล้ว ราคาลงเรื่อยๆ พอให้คนมีงานทำ ราคาเริ่มต้นขายส่ง 80-90 ลดเหลือ 65-55 ปัจจุบันเหลือ 55 บาท ช่วงนั้นเริ่มขายไม่ค่อยดี ช่วงนี้ยิ่งกว่า เลยลดจาก 65 เหลือ 55 ช่วงแรกๆขาย 80 บาท ขายเกลี้ยงทั้งร้านเลย ผลิดไม่ทัน ตอนนี้เครียด ต้องทำสมาธิ กินเจ” เหตุผลจากการผันแปร

ด้านสถานการณ์บ้านเมืองที่มีผลกระทบกับธุรกิจ ทำให้มายเริ่มหาวิธีช่วยให้เกิดความสงบใจ มีสมาธิในการที่จะปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ อย่างเช่น การปรับเรื่องสินค้ากระเป๋าสตางค์ “กระเป๋าสตางค์แบบมีโบว์ คนนิยมลดลง เมื่อก่อนขายดีจนปวดหัว คนนี้เอา 100 ใบ คนนั้นจะเอา 1,000 เอา 500 หน้าร้านยังไม่มีขายเลย ทำแต่ออเดอร์อย่างเดียว ช่วงแรกๆที่หนูมา หลังจากคลอคลอกคนที่สองแล้ว หนูไม่ไปขายที่ไนท์บาร์ชา แต่หนูลงมาขายที่จตุจักร ขายดีมากเลย หนูไปเอาของมาเพื่อผลิตงาน สามีก็บ่นทำไมไม่ขาย หนูก็บอกว่า ฉันส่งเงินมาให้เธอๆก็เป็นคนจ่าย เขาก็ต้องไปปลดหนี้ให้หนู เพราะหนูขายของแล้ว ก็โอนเงินเข้าบัญชีให้เขา เขาก็ต้องไปปลดหนี้ปลดสินให้”

ขณะที่มายต้องเดินทางลงไปขายของทุกเย็นวันพฤหัสบดีจนถึงเย็นวันอาทิตย์ สามีรับผิดชอบเรื่องบัญชีและการจัดการเงินอยู่ทางบ้าน “หนูมีหน้าที่หาเงิน...” ทุกวันหลังจากปิดร้าน ช่วงประมาณเกือบทุ่ม ก่อนกลับที่พักที่โรงแรมมายจะนำเงินรายได้ที่ขายได้ในแต่ละวันฝากเข้าบัญชีทุกวัน เบิกเงินจากผ่าน ATM “หนูไม่ค่อยใช้ฝากอย่างเดียว เบิกไม่เป็น เพิ่งจะเบิกเป็น ใช้เท่าไรก็เบิกเท่านั้น การเงินจะรู้แต่เรื่องเงินแค่บัญชีที่ฝากให้แกเฉพาะที่หนูขายและโอนเข้าบัญชี แต่บัญชีอื่นที่ลูกค้าโอนเข้าบัญชี หรือบัญชีที่เบิกไปหนูจะไม่สนใจ แกจะจัดการดูแล จัดทำของพ่อแกด้วย แต่พ่อของสามีจะคอยบอกเกี่ยวกับการเงินที่สามีจัดการ สามีจะเป็นคนไม่ค่อยพูด แต่พ่อแม่ของสามีรู้อะไรก็จะบอกหนู หนูก็ OK เพราะแกก็รู้อย่างน้อยก็มีหนูอยู่ตรงนี้ เพราะเขาบอกว่าไม่มีมรดกให้หนู เขาก็ว่าหนูพูดแบบนี้เขาเสียหาย ไม่จดทะเบียนยังงี้ก็มีลูกด้วยกัน 2 คน จะอยู่ไม่อยู่ก็ไม่เป็นไร ทุกสิ่งทุกอย่างเราก็มาอยู่ด้วยกันเขาตัวเปล่าๆ เขาก็ลงทุนลงแรงไว้ก่อนแล้วเราก็มารับ ก็เลยไม่ค่อยอะไรมา พ่อแม่เขาก็ดีให้อิสระ อยากซื้ออะไรที่จำเป็นก็ซื้อได้”

เพราะยังใช้ชื่อและนามสกุลเดิมที่เป็นภาษาม้ง มายจึงโดนตรวจพิเศษ “อาทิตย์ที่แล้วหนูมาไม่ค่อยสบาย กินทิฟฟี่แล้วก็นอนบนรถทัวร์ ตำรวจมาตรวจ หนูก็นอนยื่นกระเป๋าสตางค์ให้ พ่อเห็นบัตรประชาชนหนู ตำรวจปลุกหนูตื่น ทำไมซื้อแปลกๆ ปรากฏว่ามาถึงกรุงเทพฯ จะไปกินข้าว เปิดกระเป๋าสตางค์เงินหาย 500 บาท ไม่มีเงินเลย พอตีลูกค้ามาจ่าย 3,000 บาท เลยมีเงินกินข้าว มีเงินแค่ 500 มันเอาไปเลย ตำรวจนิสัยไม่ดีนะ เห็นว่าเราไม่ดู ไม่สนใจอะไร นึกว่าเขาจะซื้อสตั๊ด ปกติก็ไม่เอาเงินไป พอตีช่วงนั้นหนูง่วงสะลึมสะลือ มันเอาไปเลย” มายวกมาเรื่องเปลี่ยนชื่อและนามสกุลต่อ “พ่อของแฟนบอกให้ไปจดทะเบียน เปลี่ยนนามสกุล แต่แฟนไม่ทำให้ บอกยังไม่มีเวลา ก็เลยไม่ไปเปลี่ยนนามสกุล หนูจะไปเปลี่ยนนามสกุลแล้ว เพราะว่าโดนไป 500 แล้ว” มายเอารูปลูกชายให้ดูอยู่ ป. 2 ปีนี้ และบัตรประชาชนที่ยังใช้ชื่อและนามสกุลเดิมอยู่ พอตีมีลูกค้าผู้หญิงมาประจำฝากของไว้ที่ร้านมาย ผ่านมาซื้อของ ยังไม่ครบ มายก็บอกไปว่าไม่เป็นไรหรอก ปิด 6 โมงเย็น ลูกค้าคนนี้มีร้านขายของที่พญา ขับริมมาเอง มาซื้อของที่นี้ไปขาย

“ถ้าเธอไม่ได้แต่งงานกับฉัน เธอไปอยู่บนคอย เธอจะทำไมทำนาไหวเธอ” มายก็ตอบเขาไปว่า “เป็นธรรมดา ถ้าเราเจอชีวิตแบบไหน เราก็ต้องใช้แบบนั้นแหละ มายก็พูดให้เกิดขึ้น”

ช่วงปลายปีที่ผ่านมามายจะใช้บริการรถทัวร์เฉพาะช่วงขาล่องลงกรุงเทพฯ เพราะต้องเอางานผ้าลงไปที่ละมาก ๆ รถทัวร์จะมีที่เก็บสะดวกกว่า และบริการส่งลงหน้าตลาดนัดจตุจักรเลย แต่ช่วงขากลับขึ้นเชียงใหม่ในคืนวันอาทิตย์ มายจะเปลี่ยนมาใช้สายการบินราคาด่วนประหยัดแทน เพราะทำงานเหนื่อยมาตลอดสามวันแล้ว และเมื่อเดินทางถึงเชียงใหม่ สามีก็นำมายมารับและส่งทุกครั้ง ผู้ศึกษาเคยไปเจอมายที่สนามบินเชียงใหม่เมื่อกลางเดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมา ช่วงที่ไปรับเพื่อนที่สนามบิน และในวันนั้นสามีมองมายก็มารอรับมายอยู่ข้างนอก ช่วงนัดพบปะพูดคุยกับมาย ช่วงเมษายนที่ผ่านมา มายยังเสนอให้ผู้เขียนใช้บริการตัวแพ็คเกจของมายหากจำเป็นต้องเดินทางไปกลับกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ ผู้เขียนเลยเสนอไปว่ารอโอกาสหน้าลงไปช่วยมายขายของที่ตลาดจตุจักร อีกค่อยอาศัยเครื่องบินกลับมาด้วยกัน

ขึ้นชื่อว่าตลาดเรื่องที่เกิดขึ้นในจิตคนทำธุรกิจค้าขาย ก็หนีไม่พ้นกรณีที่ถูกค้าซื้อไปแล้ว ไม่จ่ายเงินสดแถมยังโกงอีกต่างหาก ตัวมายเองก็หนีไม่พ้นเรื่องนี้ “มีบางทีก็โกง โกงโกงไปประมาณแสนกว่าบาทแล้ว แต่เราก็ชี้แจงไปตาม ส่วนใหญ่เป็นลูกค้าในเมืองไทย ลูกค้าต่างประเทศจะไม่เคยโกง คนในประเทศนี้แหละชอบแปะ(เชื่อ) เจ้าละ 4-5 พันบาท หากเราไม่ปล่อย มันก็บอกว่า是客户 2-3 ปีแล้ว ปล่อยครั้งเดียวมันก็ไปเลย ไม่มาจ่ายเลย บางคนคิดค้างไว้ ค่อยๆทยอยมาให้ก็มี แต่เดี๋ยวนี้หนูไม่ปล่อย เพราะราคาค้นทุนทั้งนั้น เมื่อก่อนนี้หนูยังเกรงใจลูกค้าเดี๋ยวนี้หนูไม่เกรงใจแล้ว บางทีลูกค้าต้องการ 150 ชิ้น บอกไม่มีเงิน มีเงินพอแค่ 100 ชิ้น หนูก็บอกว่างั้นก็เอาไปตามจำนวนเงินที่มีแล้วกัน ก็พยายามไม่ทำให้เขาเสียหน้าใจ จะได้ไม่เสียลูกค้า หนูก็บอกว่า เดี่ยวนี้เป็นราคาเทียบต้นทุน ขอซื้อเท่าที่มี วันหลังมีค่อยมาซื้อใหม่ คนอื่นเขาพูดมายังไง เดี่ยวนี้มายก็พูดเก่งขึ้น เมื่อก่อนนี้ให้พี่เอาไปก่อนก็ได้ตายพอดี เป็นบทเรียน”

“น้องสาวเขาก็ปล่อยขายเครดิตเยอะ หนูเล่นแชร์ได้ประมาณแสนสาม รวมดอกเบี้ยเป็นแสนหก หนูก็ฝากเขาก็มาขอแสนสามใช้ หนูเก็บมาทั้งปี เขาก็มาเอาไป แกว่าแกจะไม่คืนให้หนู แกไม่มีเงินจะเล่นแชร์ ก็ไม่เป็นไร อย่างน้อยๆก็ไม่ใช้คนอื่น เป็นญาติพี่น้องกัน ไม่เป็นไร สามีหนูก็ว่าเธอนี้โง่มากเลย ให้แค่ 4-5 หมื่นก็พอ ทำไมเอาให้เยอะขนาดนี้ เขาไม่มีปัญญาจ่ายเรารู้ไหม หนูก็บอกว่า หนูก็ไม่รู้ เขามอบอกหนู หนูก็ไม่รู้จะทำอย่างไร ยังไงก็คือน้อง ถ้ามีจะคืนก็คงยาก เพราะเขาก็มีหนี้เยอะกว่า” เหตุผลที่มายใช้ปลอบใจตัวเองคือ ยังไงเขาก็เป็นน้องถือเป็นญาติพี่น้องกัน น้องสามีก็น้องเหมือนน้องตัวเอง

5.8 มายกับบทเรียนมากมายในแวดวงธุรกิจในตลาดนัดจตุจักร

กรณีปัญหาการเมืองในไทย (กรุงเทพฯ) ที่กระทบเศรษฐกิจ “เขา (พ่อค้าแม่ค้าจตุจักร) บอกว่า เสื้อเหลืองทำให้แย่ เสื้อแดงทำให้เจ็บหาย เสื้อเหลืองไปปิดสนามบิน คนก็ไม่มา แต่เสื้อแดงก็มีปืน มีอะไร เผาเมือง ความจริงถ้ารัฐประหารนี่ประណอมคงไม่เกิดความเสียหายขนาดนี้ แต่ถ้าเก็บไว้มันก็ไม่ดีอีก ทั้งเสื้อเหลืองเสื้อแดงเอากัน ไม่อยู่ไม่หยุด หนูว่าถ้าเลือกตั้งใหม่พวกเสื้อแดงได้เป็นพวกเสื้อเหลืองก็ออกมาอีก แย่นะคนขายของ เราไม่ได้ชอบไม่ได้รักใคร จำลองแกลืนใจ ทำวิปัสสนากรรมฐาน ใครทำอะไรแะ ไม่ค่อยได้แะจะชนะหมด ทักขินไปซื้อที่วัด แะไม่รู้แะแพ่ตอนไปซื้อที่ของวัด ก็เลยแพ่มาตลอด มันเป็นเวรเป็นกรรม” “ตอนที่เขายิงกันหนูก็ไม่ดูข่าวอีกเลย ช่วงที่ยิงกัน หนูก็ขายของที่จตุจักร เสียๆเหมือนกัน เพราะเสื้อแดงก็ผ่านไ้ผ่านมา หนูไม่ดูทีวีเลย ดูแล้วมันสลดใจ เขายิงทหารก็สงสาร ทหารยิงเสื้อแดงก็สงสาร นักข่าวก็ตาย”

มายอธิบายความรู้ด้านธุรกิจการค้าที่มายได้เห็น ได้รู้ ณ ตลาดนัดสวนจตุจักรแห่งนี้ ตัวอย่างสินค้าแผงลอยลอกเลียนแบบยี่ห้อดัง เช่น ต้นทุนชิ้นสีขาว 3 ตัวหนึ่งพันบาท ตัวละประมาณ 350 บาท แต่ต้นทุนตัวละ 150 บาท ร้านตรงข้ามเสียส่วยให้ตำรวจเดือนละ 4-5 พัน บางร้านก็ร้านละ 2,000 บาท ตำรวจที่มาตรวจไม่ใช่จากสถานีตำรวจในพื้นที่ พวกที่อยู่ใกล้ๆบางที่อยากมาตรวจก็มาตรวจ พ่อค้าก็ต้องจ่ายส่วยให้แต่ละกลุ่มแต่ละโรงพักมีก็โรงพักมาก็จ่ายหมด (เจ้าของร้านยีนส์ปลอมมาขอแรงน้องฝ่ายลูกจ้างของมายไปช่วยเก็บของเพราะมีข่าวว่าตำรวจจะมาตรวจ) อยู่ด้วยกันก็ช่วยเหลือกัน เมื่อก่อนร้านขายเสื้อยืดอยู่ใกล้นี้ มีอะไรเขาก็ช่วยเหมือนกัน ร้านนั้นก็ช่วย ไม่เป็นไร เราช่วยเขาช่วยเรา อย่างหนู ไปธุระ OK เขาก็ดูให้ เ้ใจใหญ่ มี 2 ร้าน (ที่จตุจักรกับมานูญครอง) เสียจะไปๆมาๆ (น้องฝ่ายออกมาจากร้านยีนส์ เหงื่อท่วมตัว เพราะเข้าไปช่วยเก็บฝ่ายยีนส์ใส่ลังใบใหญ่ เก็บใส่ถุงแล้วแบกไปฝากอีกร้าน) พวกตำรวจเทศกิจจะแต่งชุดฟอร์มแต่พวกตำรวจที่มาตรวจจะไม่แต่งชุด พ่อค้าเขาก็เสี่ยงจริงๆ แต่เวลาขายก็ได้ดี แม้จะจ่ายส่วยก็อยู่ได้ แต่ก็เสี่ยงเวลาตำรวจมา”

มีลูกค้าคนไทยแะมาทักทายมาย “หวัดดีคะ ช่วงนี้เจียบมาก โทรมานี้แะวานนี้ กระดุกทับเส้น อะไรเนี่ย แะอยู่กรุงเทพฯ ยังไม่ได้ลงไป วันนั้นมาไม่เจอน้องมาย วันนั้นจะลงไปดูสินค้า อยากได้ออเดอร์จะตาย จะแะอยู่แะแล้ว เจียบสมใจเลย ลูกค้าเคยขาย 200 เดียวนี้ เหลือ 100” ลูกค้าอีกคนแะมาดูสินค้า แล้วเอาไปเสนอกับลูกค้าอีกทีหนึ่ง ไม่ต้องผลิต เพียงแต่เอาไปเสนอแะแล้วมาสั่งขาย พวกผ้าปูโต๊ะกินเปอร์เซนต์ค่านายหน้า วันนี้นำเงินกับเจ้าใหญ่

มายสนทนาภาษาอินเเอร์กับลูกค้าฝรั่งที่เข้ามาดูของที่ร้าน มายลุกขึ้นไปทักทาย “each one / only one colour madame .. OK... thirty nine each ...three pieces - one hundred Baht ...please madame ... wholesale... thirty nine.. OK.. no.. twenty.. no.. OK... you.. 25 OK...OK 20 Baht (อยากได้เงิน ฝรั่งต่อรองราคาจนยอมลด) only?...you”

ชาวฝรั่งเศสมาซื้อของ 1 ชิ้น ราคา 100 บาท เอาเงิน 500 ให้มายืมเอาเงินทอน มายว่าต้องทอนตรงกันข้ามกับ ลูกค้าชาวมาเลเซีย ต่อแล้วต่ออีก ต่อรองราคา จาก 29- 25- 20 แล้วก็เลือกแล้วเลือกอีก หนอยากขาย ขายได้น้อยกว่าก็ยังมีรายได้เข้า กำไรลดลง แต่สินค้าออกไปบ้าง วัน 11 ขายส่ง 20 ตั้งราคา 25 บาท ไม่เอาที่ลด 20 “ความจริงหนูฟังภาษาอังกฤษไม่รู้เรื่องหรอก เวลาพูดหนูก็เดาเอา แค่ว่ารู้ภาษาอังกฤษ บอกราคา ก็ขายของได้” “ฮัลโล...How are you?... you like design?...many many designs...Hey you...อันนี้ก็เอาหรือ ทำทางจะมาสั่งออเดอร์ หนูก็เรียกไปอย่างนั้นแหละ เพื่อเขาเอา จะได้ออเดอร์”

โทรคุยกับพ่อค้าชาวอินเดียมาขายผ้าตบแต่งถุงลายช้าง “ฮัลโล สี่ละ 2 ม้วน สีดำไม่เอาเอามาให้โอเลือก” พ่อค้าอินเดีย ชาวบังกลาเทศ ไปหาหลายช้างมาให้ เอามาอย่างเดียว แต่ลืมเอามาไม่ครบ “ยูไปหามาให้โอได้ไหม บริการดีๆ อย่าทะเลาะกัน” “No good... I made ไม่ได้” (พูดกับพ่อค้าขายผ้าตบแต่งลายช้างจากอินเดีย) “I know order, I know... wholesale finish แล้วI ก็ know นะ I know good order... I many many ...Thailand no good.... Thailand ขายของไม่ได้” “I ยังไม่ order เพราะสถานการณ์ no good” “I จะขอ you นะ this one little, little ... 5 months แล้ว” สั่งซื้อม้วนผ้าตบแต่งขนาดเล็ก

พ่อค้าจากบังกลาเทศ มา 2-3 คน พูดภาษาไทยได้บ้าง “สีขาว สีเขียว สีเหลือง มีไหม อันนี้ก็เอา อยู่เมืองไทยต้องพูดภาษาไทยได้แล้ว” “ไปอินเดีย...ไปๆมาๆ มาที่นี้ขายได้ดีกว่า ที่พาหุรัดขายไม่ดี เก็บเงินไม่ได้ ขายเงินผ่อนลูกค้านี่เป็นแสนแล้ว ขายได้ทุกวันแต่เก็บเงินไม่ได้ ขายได้เงินสดได้ 500-1000 บาท วันหนึ่งขายแค่นี้ไม่ได้อะไร แค่นี้ก็ปวดหัวแล้ว เขากลับไปอินเดีย 2 เดือนครึ่ง ถ้ามีออเดอร์มากก็ไปผลิตผ้าทอแบบนี้ที่กัลกัตตาใช้เครื่องจักรทอผ้าขนาดเล็ก ทอจากกัลกัตตา ส่งต่อมามาบอมเบย์ แล้วส่งต่อมาไทย”

“เป็นหนี้ลูกอาเก่า 1,500 บาท ไม่มีแล้วใช้ใหม่ จ่าย 1,000 ก่อน แล้วค้างอยู่ 500 บาท ตั้งแต่กุมภาพันธ์ 2010 ไม่จ่ายเดียวอาเก่าลดให้ หากเก็บเงินได้โอก็ไม่ต้องจ่าย คนนี้ไม่ยอมพูดไทย (พ่อค้าอีกคน) มาหลายปีแล้วยังพูดไทยไม่ได้แก่แล้ว” (คุณอาเก่า นักธุรกิจขายผ้าทอตกแต่งมานานหลายปีแล้ว คนที่มาด้วยเป็นลุง) ขณะเดียวกันก็มีลูกค้านัดต่อเข้ามา “ฮัลโล...พีเน็กหรือคะ หนอยังทำอยู่..คะได้..OK...ใช่ๆ เท่าไหร่คะ เอาไซค์มาเลยได้ไหม ของเขาไซค์ใหญ่กว่ามาย หรือเท่ามาย อ้วนกว่านิดหนึ่งนะ OK ได้จะ...น่าจะได้นะ OK ค่ะ อ้อ...ลงมามาหานะคะ จริงหรือ พีได้ลื้อดใหม่หรืออ้อ...ก็จะเซ้งไซค์ใหม่ OK ช่วงนี้หนูทำให้หมดทุกตัว OK จ๊ะ...หวัดดีคะ” แล้วมายก็คุยต่อกับลูกค้านด้วยความเข้าใจในวิถีชีวิตคนค้าขายเหมือนกัน

“จริงๆนะไอไม่ว่าอะไรหรอก...แต่ว่าสงสาร ไอขายของก็ไม่มีกำไร ได้กำไร 120 บาท วันนี้นับกว่าเท่าไร? งั้นนี่เค้าไม่ต้องจ่าย จ่ายหนี้ใหม่ เก็บหนี้เท่าไร? ทอนมาให้ไอ 20 บาท OK นะ...เข้าใจนะ... หนี้เค้าเก็บไว้ก่อน วันนี้ต้องไปจ่ายค่ารถก่อน”

ผู้ศึกษาไม่เห็นมายจดบันทึกอะไรเลย ก็ได้รับคำชี้แจงว่า “มายเป็นหนี้เขา เขาไม่ได้เป็นหนี้ มาย ไม่จด ถ้าเขาไม่มาเก็บก็ไม่มีหนี้ เพราะเขาไม่มีร้านให้เราต้องไปจ่าย (เป็นพ่อค้าเร่ ขายตรง) เขาต้องมีบิลให้เรา แต่เขามาเก็บ ไม่มีบิลให้เรา เราก็จะบอกว่าเราไม่จ่าย ไม่มีใบเสร็จ พ่อค้าอินเดียซาบี ถูกโกง ลูกค้าไม่จ่ายเกือบ 2 แสน ที่ตลาดพาหุรัด แต่ทำอะไรไม่ได้เพราะขายเร็ว” ก็คงมิใช่เฉพาะ พ่อค้าแม่ค้าในไทยเท่านั้นที่ถูกโกง คนต่างชาติก็โดนคนไทยโกงไม่น้อย

5.9 บทวิเคราะห์ และสรุป

กรณีของมายสะท้อนให้เห็นการดิ้นรนของผู้หญิงมั่งคั่งคนหนึ่งจากครอบครัวยากจนที่เข้ามาหางานทำในเมืองเพื่อช่วยเหลือตัวเองให้หลุดพ้นจากสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ และโดยอาศัยเครือข่ายทางสังคมของศาสนาคริสต์ ทำให้มีโอกาสดำเนินไปพร้อมกับการเรียนต่อการศึกษาในระบบและด้านวิชาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งได้กลายเป็นต้นทุนที่ทำให้เธอนำไปพัฒนาในการประกอบการด้านธุรกิจค้าผ้าของครอบครัวสามีหลังจากแต่งงาน

ถึงแม้มายจะออกจากหมู่บ้านมาใช้ชีวิตอยู่ในเมือง แต่ก็ถูกกำหนดด้วยประเพณีของมั่งเกี่ยวกับการเลือกคู่และการแต่งงานที่เน้นผู้หญิงในฐานะแรงงานในการผลิตทั้งในบ้านและนอกบ้าน เธอถูกครอบครัวสามี และด้วยการยินยอมของญาติเธอเองใช้ประเพณีการหลุดไปแต่งงาน โดยที่เธอไม่ได้รับรู้หรือยินยอม “หนูมาแต่งงานกับเขาไม่ใช่เขาตั้งใจจะแต่ง แต่พ่อแม่เขาบังคับให้แต่ง พ่อแม่เขาหาให้ เคยมีคนที่เขาเคยชอบเป็นผู้หญิงไทย แม่กับพ่อเขาไม่ชอบ และเขาก็เลิกกันแล้ว เขาก็ไม่มีใคร ก็ไปเที่ยวหาสาวไปเรื่อยๆหามาได้เกือบสองปี” และพ่อแม่ฝ่ายชายเป็นคนเลือกหาสะใภ้ที่เหมาะสมให้ลูกชาย จากคุณสมบัติข้อแรกคือ “ผู้หญิงดี และขยัน”

นอกจากนี้ มายยังให้ข้อสังเกตในการเลือกสะใภ้ของพ่อแม่สามีว่า “ครอบครัวสามีหนูตัวเล็ก เขาไม่เลือกผู้หญิงตัวเตี้ย เพื่อลูกหลานจะได้สูง คนขาวเขาก็ไม่เอา” เนื่องจากครอบครัวสามีมีฐานะดีและสามีก็มีการศึกษาจบปริญญาตรี ในขณะที่มายจบเพียงชั้นมัธยมต้น มายมองว่าตนเองโชคดีและมีบุญ “แต่ก็โชคดีนะ โดนหลุดไปแบบนี้ ถ้าหลุดขึ้นคอกยหนูก็ไม่รู้ว่าจะลำบากอย่างไร หนูคิดว่ายังมีบุญ” และมายได้บอกกับสามีว่า “ไหนๆก็มาพึ่งบารมีเธอแล้ว ก็ไม่เป็นไร” ทำให้เห็นว่าในความคิดของมายยังคงตกอยู่ภายใต้อุดมการณ์ของสังคมชายเป็นใหญ่ ที่ชีวิตของผู้หญิงต้องผูกติดอยู่กับผู้ชาย ตามที่มายสะท้อนเมื่อเล่าถึงเรื่องของเพื่อนคนหนึ่ง “โชคดีได้สามีดี”

แม้ดูเหมือนว่ามายจะตกอยู่ภายใต้พลังความสัมพันธ์ทางเพศของสังคมม้ง จะเห็นได้ว่ามายไม่ได้จำกัดขอบเขตตนเองในงานบ้านเท่านั้น แต่ผลักดันตนเองออกมาในบทบาทของคนทำงานในพื้นที่นอกบ้านในระบบทุนนิยม การขยายบทบาทตนเองเข้าสู่พื้นที่ใหม่นี้ ทำให้การยึดถือตามประเพณีเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายไม่ได้เคร่งครัด มีการต่อรองและปรับเปลี่ยนบทบาทระหว่างเพศ ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งงานกันทำ การจัดสรรทรัพยากรหรือการควบคุมเงิน การตัดสินใจ เป็นต้น เนื่องจากมายมีความถนัดในการเป็นแม่ค้ามากกว่าสามี จึงสับเปลี่ยนบทบาทให้สามีดูแลจัดการด้านการเงินการบัญชี และการผลิต อยู่ทางโรงงานผลิตที่บ้าน ส่วนมายรับหน้าที่ในการติดต่อลูกค้า การขายทั้งส่งและปลีกและการจัดหาอุปกรณ์ในการผลิตกระเป๋าผ้าหลากหลายแบบ ซึ่งต้องเปลี่ยนแบบไปเรื่อยๆ เพราะมีการแข่งขันและตัดราคากันในการค้า มายต้องเดินทางไปขายสินค้าที่กรุงเทพฯ ทุกอาทิตย์ ส่วนพ่อแม่ของสามีก็ได้เข้ามาช่วยดูแลลูกทดแทน

ถึงแม้ว่ามายจะมีบทบาททางเศรษฐกิจในครอบครัว และสามารถต่อรองสับเปลี่ยนบทบาทระหว่างเพศได้ แต่มายยังต้องเผชิญกับการที่สามีไปมีผู้หญิงอื่น มายเล่าว่า “ตอนที่หนูรู้ว่าแฟน หนูมีกิ๊ก หนูสั้นไปหมดทั้งตัว ทำไมมันทรยศ ทำเหมือนเราไม่มีค่าเลย เราทำมาหากินไปให้มัน เงินทองเราก็ให้แก่ เราก็น้อยใจ แต่คิดไปคิดมา ก็ไม่เป็นไร มันอยากได้ก็เข้ามา ถ้ามันเข้ามา เราก็ปล่อยไป... เวลาสาวโทรมา หนูก็ใจสั้นๆ ถามว่าโทรมาทำไมเบอร์นี้บ่อย มันก็บอกว่า มันคิดถึงสามีหนู มันรักสามีหนู พุดยั่วหนู ตอนแรกหนูก็ตอบไม่เป็น ก็โกรธ” แต่ในที่สุดมายก็รู้จักจัดการและตอบโต้ “แล้วเราก็กินไปโกรธมันทำไม ไม่ต้องโกรธ ใช้คำพูดกลับไปหามันสิ... หนูก็พยายามใช้วิธีเอาน้ำลูบ...” “ตอนแรกหนูก็คิดว่าช่างมัน ปล่อยมัน แต่ตอนนี้ปล่อยไม่ได้แล้ว ต้องรีบๆ จัดการ จัดการไปที่ละคน ทีละคน ทั้งคนเมือง คนไทย คนพม่า คนม้ง คนต่างชาติ กว่าจะจัดการได้... ถ้าเป็นคนที่ไม่อดทน เลิกไปตั้งนานแล้ว” มายบอกว่า “หนูก็ทำทุกอย่างทั้งสวดมนต์ทั้งแก้บน เราไม่ อยากสูญเสียมากกว่านี้ ใครบอกว่าวิธีไหนดีหนูก็ทำหมดเลย แต่ว่าอยู่ที่เราแผ่เมตตาให้เจ้ากรรม นายเวรอย่างจริงจัง ถึงเราจะให้คนช่วยเขาก็ช่วยเราไม่ได้ หนูก็เพิ่งรู้ว่า ใครก็ช่วยเราไม่ได้ นอกจาก ตัวเราช่วยตัวเอง อาจจะเป็นกรรมของหนู”

กลยุทธ์ของมายในการพยายามนำพาตัวตนไปสู่ตำแหน่งที่พึงใจและเข้าใจว่าดีกว่าเดิมในทุกๆ วิถีทางนั้น คือ การพยายามต่อรองความสัมพันธ์ที่มีต่อตัวตนเชิงปัจเจกกับครอบครัวและสังคม มายเลือกใช้วิธีการ “ประนีประนอม” มากกว่าการเผชิญหน้าหรือเรียกร้อง “สิทธิ” จากฝ่ายชาย ในขณะที่ตนเองต้องทำงานหนักและสร้างรายได้หลักให้แก่ครอบครัว และสามีมีผู้หญิงหลายคน มายแก้ปัญหาเหล่านี้ด้วยตนเองทีละขั้นตอน มายไม่เคยใช้วิธีเผชิญหน้า แต่ “ถ่อมตัว” เช่น มายกล่าวว่า “หนูมีหน้าที่หาเงิน สามีหนูจัดการการเงิน” มายไม่เคยเรียกร้องที่จะเข้ามาจัดการร่วม ไม่ได้เรียกร้องการจดทะเบียนสมรส แต่กลับมองว่า “หนูมาตัวเปล่าเมื่อแต่งงานกับเขา ไม่เป็นไร”

ในที่สุดเมื่อสามียังยืนยันไม่ยอมจดทะเบียนสมรสด้วย มายจึงไปเปลี่ยนชื่อและนามสกุลใหม่ทั้งชุดด้วยตนเอง และทำบัตรประชาชนใหม่ และในบัตรประชาชนมายก็ใช้สถานภาพเป็นนางสาว โดยมายบอกว่า “มายคิดอย่างนี้ละ มันไม่จืดก็ไม่เป็นไร เพราะว่ามายไปขายของทุกวัน มายก็มีเงินใช้ มายจะใช้ทำอะไรมายก็ได้ เพราะบางคนจดทะเบียนสมรส แต่ว่าเงินก็ไม่มีใช้ ไม่ค่อยสบายเท่าไร มายคิดอีกอย่างว่าบ่เป็นหยั่ง หากไปแต่งกับคนอื่นอาจจะลำบากกว่านี้ก็ได้”

การผลักดันตนเองออกมายังพื้นที่ใหม่ ทำให้มายถูกกดดันจากปัญหาทั้งครอบครัวและสังคมของผู้หญิงที่มายเผชิญอยู่ ในขณะเดียวกันมายใช้ยุทธวิธีในการต่อรองความสัมพันธ์ระหว่างกัน และสร้างเป็นโอกาสและความเป็นไปได้ในการเลื่อนไหลความเป็นคนชายขอบเพื่อนำพาตนเองไปยังตำแหน่งที่ดีกว่าสำหรับปัจเจก และนี่คือการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในการสร้างและสร้างใหม่ของความเป็นเพศสภาพ จากกรณีของมายทำให้เห็นว่าผู้หญิงม้งปัจจุบันไม่ได้ถูกตรึงไว้เฉพาะพื้นที่ในบ้านและบทบาทภายในบ้านเท่านั้น แต่ได้ขยายบทบาทออกไปสู่พื้นที่ภายนอกบ้าน ซึ่งในกรณีของมายได้เข้าไปสู่พรมแดนของพ่อค้าแม่ค้าระดับประเทศและเอเชีย การมีบทบาททางเศรษฐกิจนอกบ้านได้ช่วยเปิด “พื้นที่ที่สาม” และเพิ่มพลังต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศของผู้หญิง อย่างไรก็ตาม ระดับของอำนาจการต่อรองย่อมมีความแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ เนื่องจากพรมแดนของอำนาจนั้นเลื่อนไหลตลอดเวลา